

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:17

SOU
1964:17 A

Justitiedepartementet

RAPPORT
AV
PARLAMENTARISKA NÄMNDEN I
WENNERSTRÖMAFFÄREN

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlån. Del I. Kihlström. 96 s. Ff.
2. Indexlån. Del II. Kihlström. 526 s. Ff.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte, 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Ff.
7. Statens skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Ff.
8. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte. 88 s. Jo.
9. Arbetstidsförkortningens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsinteckning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 149 s. Ju.
11. Älgfrågan. Norstedt & Söner. 188 s. Jo.
12. Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. Esselte. 302 s. Jo.
13. Religionsfrihet. AB Wilhelmssons Boktryckeri. XXVIII+594 s. E.
14. Svensk namnbok 1964. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 227 s. Ju.
15. Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerströmmaffären. Norstedt & Söner. 117 s. Ju.
16. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala. 323 s. E.
17. Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmmaffären. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:17

Justitiedepartementet

RAPPORT

AV

PARLAMENTARISKA NÄMNDEN I WENNERSTRÖMAFFÄREN

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1964

Chefen för justitiedepartementet har den 28 april 1964 beslutat, att parlamentariska nämndens rapport av den 23 april 1964 skall offentliggöras med undantag av några meningar och ord, sammanlagt ca 2 sidor. Uteslutningarna har betingats av att offentliggörande ansetts menligt för rikets säkerhet. Där uteslutningar skett framgår det i texten.

Innehåll

Skrivelse till Konungen	5
A. Tiden före Wennerströmärendets anmälan inför försvarsministern...	9
1. Wennerström under krigsåren	9
2. Åren 1945—1948	10
3. Moskvatiden	10
4. Washingtontiden	11
5. Wennerström återvänder till Sverige	11
6. Wennerströmärendet får ny aktualitet	12
7. Telefonkontrollen	13
8. Ytterligare samarbete Henning—statspolisen hösten 1959	14
B. Fortsättningen av FKE-tiden	15
9. Försvarsministern underrättas	15
10. Föredragningen den 4 januari 1960	15
11. Försvarsministerns vetskap om telefonkontrollen	16
12. Ärendets utveckling efter den 4 januari 1960	16
13. Wennerström söker befattning i flygstaben	17
14. Wennerströms uppgifter om den brottsliga verksamheten under FKE-tiden	18
C. Wennerströms tjänstgöring i utrikesdepartementet	19
15. Uptakten till UD-uppdraget	19
16. Wennerström får UD-uppdraget	20
17. Wennerström börjar på UD	21
18. Närmare om UD-uppdraget	21
19. Händelserna på hösten 1961	23
20. Kretsen av informerade vidgas	23
21. Wennerström anhåller att få följa forskningen på FOA. Utrikesministern informeras ytterligare	24
22. Ny beredning inför försvarsministern	25
23. Händelser kring årsskiftet 1961—1962	25
24. Försvarets bokförråd	26
25. Hade Wennerström i uppdrag att taga diplomatkontakter i nedrustningsfrågan?	26
26. Wennerström söker låna handlingar i flygstaben	27
27. Försvarsministern underrättas om Wennerströms besök i flygstaben	27
28. Sammanträdet den 22 mars 1962	28

29. Justitieministern underrättas	30
30. Förberedelser göres för beredning inför statsministern	30
31. Orsaken till att någon beredning inför statsministern ej kom till stånd	30
32. Frågan om militär information till Wennerström för UD-uppdraget	31
33. Instruktionen	32
34. Generalordern den 27 juni 1962	33
35. Försvarsministern och Undén om generalordern	33
36. Avsändningslistan	34
37. Det fortsatta spaningsarbetet	34
38. Utrikesminister Nilsson underrättas	35
39. Ny föredragning inför försvarsministern	35
40. Fullständig föredragning för utrikesminister Nilsson	35
41. Wennerströms egna uppgifter om UD-tiden	37
42. Ärendets fortsatta utveckling	37
43. Vissa särskilda uppgifter av Wennerström	39
D. Regeringens handläggning av säkerhetsfrågor	40
E. Sammanfattning	42

TILL KONUNGEN

Eders Kungl. Maj:t har den 28 juni och den 22 augusti 1963 förordnat ledamöter i en undersökningskommission att bl. a. utreda orsakerna till att den spioneriverksamhet, vartill översten S. E. C. Wennerström erkänt

sig skyldig, kunnat fortgå under en lång följd av år.

Under omnämnande, att undersökningskommissionens ordförande anmält, att kommissionen beräknades kunna inom en nära framtid slutföra den del av utredningen, som avsåg statsrådets handläggning av Wennerströmaffären, har Eders Kungl. Maj:t därefter den 13 december utsett ledamöterna av riksdagens första kammare Axel Wilhelm Strand, John Allan Hernelius, Torsten Andersson och Axel Georg Pettersson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare Sven Mauritz Wedén och Karl Hilding Johansson med uppgift att såsom parlamentarisk nämnd *dels* företaga en allsidig granskning av det genom undersökningskommissionens försorg samlade utredningsmaterialet, såvitt avser statsrådets handläggning av Wennerströmaffären, *dels* överväga de principiella riktlinjerna för handläggningen av säkerhetsfrågor. Åt Strand uppdrogs att vara nämndens ordförande varjämte chefen för justitiedepartementet bemyndigades utse sekreterare åt nämnden. Det förklarades angeläget, att nämndens arbete skulle så bedrivas att riksdagens konstitutionsutskotts grundlagsenliga granskning kunde slutföras under våren 1964.

Med stöd av nyssnämnda bemyndigande förordnade chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, den 19 december 1963 hovrättsrådet i Svea hovrätt Lars-Erik Tillinger att vara sekreterare åt nämnden.

Nämnden har tagit del av det hos undersökningskommissionen samlade utredningsmaterialet. På nämndens begäran har kompletteringar härav skett *dels* genom införskaffande av visst skriftligt material *dels* genom samtal den 25 mars 1964 — i nämndens närvaro — mellan kommissionen samt försvarsminister Sven Andersson, inrikesminister Rune Johansson och professor Östen Undén.

Med hänsyn till den begränsade tid som stått till förfogande för den del av nämndens uppdrag, som avsett statsrådets handläggning av Wennerströmaffären, har nämnden funnit det nödvändigt att först behandla nämnda fråga samt tills vidare uppskjuta spörsmålet om de principiella riktlinjerna för handläggningen av säkerhetsfrågor. Den rapport som nu framlägges avser följaktligen endast de frågor vartill riksdagens konstitutionsutskott har att taga ställning i detta sammanhang.

Även med denna begränsning av arbetet har överläggningarna inom nämnden och utarbetandet av denna rapport måst bedrivas under tidsnöd. Detta har delvis berott på att nämnden till en början avsåg att avvakta undersökningskommissionens utlåtande, innan nämndens granskning avslutades med nödvändiga diskussioner och överväganden samt utformandet av en rapport. Så befanns emellertid ej kunna ske, då kommissionens utlåtande blivit tillgängligt först den 20 april och det varit nödvändigt att i huvudsak justera denna rapport slutligt den 23 april 1964.

Parlamentariska nämnden får härmed överlämna den i anledning av första delen av uppdraget upprättade rapporten.

Nämnden har disponerat framställningen i rapporten på så sätt, att först i korthet i avsnitt A omnämnes utvecklingen fram till den tid, då ärendet anmäldes för ledamot av regeringen. Härefter sammanfattar nämnden under B och C sin syn på vad utredningsmaterialet utvisar rörande Wennerströmärendets behandling — företrädesvis å statsrådsplanet — fram till Wennerströms gripande den 20 juni 1963. Såsom ett särskilt avsnitt D har upptagits en kort redogörelse för vad som framkommit angående formerna för regeringens handläggning av säkerhetsfrågor under nu ifrågavarande tid. Slutligen sammanfattar nämnden i ett sista avsnitt E de omständigheter, som enligt nämndens mening är av betydelse vid granskningen inom riksdagens konstitutionsutskott. Det är utskottet, som har att fullgöra den grundlagsenliga bedömningen av statsrådets ansvarighet. Med hänsyn härtill har nämnden avstått från sådana värderingar, som kan föregripa utskottets granskning.

Stockholm den 23 april 1964.

Underdånigst

AXEL STRAND

TORSTEN ANDERSSON

ALLAN HERNELIUS

HILDING JOHANSSON

GEORG PETTERSSON

SVEN WEDÉN

Lars-Erik Tillinger

A. Tiden före Wennerströmärendets anmälan inför försvarsministern

1. Wennerström under krigsåren

Från november 1940 till mars 1941 tjänstgjorde Wennerström tidvis som biträdande flygattaché i Moskva och reste därunder flera gånger från Stockholm till Moskva och åter.

I början av 1940-talet kom uppmärksamheten inom säkerhetspolisen och den militära säkerhetstjänsten att riktas på Wennerström med anledning av dennes livliga kontakter med tysk och rysk beskickningspersonal. En viss skärpning av de sålunda uppkomna misstankarna ägde rum år 1943, då man på svensk sida fick kännedom om innehållet i tre telegram, som avsänts från tyska militärattachéer till tyska arméöverkommandot. I ett av telegrammen omnämnes Wennerström som uppgiftslämnare och det ansågs vid denna tidpunkt föreligga skäl att tro, att han var den som avsågs som källa även för de båda andra telegrammen.

I mars 1943 ställdes Wennerström under telefon- och postkontroll. Såsom motiv för kontrollen åberopades Wennerströms förbindelser med utländsk beskickningspersonal särskilt en rysk militärattaché vid namn Nikitouchév. Det är dock ovisst, om säkerhetspolisen vid denna tid ännu kände till nyssnämnda telegram. Det bör understrykas, att telefon- och postkontroll under krigsåren kunde anordnas utan domstolsprövning och på avsevärt mindre vägande skäl än enligt 1952 års lagstiftning härom.

I april 1943 verkställdes personalkontroll beträffande Wennerström. Motiveringen härtill är ej känd.

Den 20 september 1943 fick polisen genom telefonkontroll veta, att Wennerström följande dag skulle besöka Nikitouchév. Då Wennerström anlände till beskickningen, rapporterades detta av en patrull ur säkerhetspolisen med förfrågan, huruvida han skulle anhållas. Jourhavande övervakningschefen i Stockholm meddelade, sannolikt efter kontakt med säkerhetschefen, att något ingripande icke borde ske.

Telefon- och postkontrollen, som givit vid handen att Wennerström uppehöll de tidigare kända livliga kontakterna med beskickningspersonal, upphörde på hösten 1943, då Wennerström förflyttades till Västgöta flygflottilj i Sätenäs.

Wennerströms tjänstgöring där pågick till den 15 oktober 1945. Från denna tid har ej framkommit något av intresse.

2. Åren 1945—1948

Den 15 oktober 1945—januari 1949 tjänstgjorde Wennerström huvudsakligen i flygstaben och deltog därunder i arbetet inom 1945 års försvarsutredning m. m. samt var från oktober 1946 lärare vid flygkrigshögskolan.

Wennerström, som den 1 april 1944 utnämnts till major vid flygvapnet, befordrades den 1 oktober 1946 till överstelöjtnant vid vapnet.

I april 1946 begärde flygstaben hos försvarsstabens personalkontrolldetalj personalkontroll på Wennerström. Flygstaben delgavs icke i samband härmed vad som tidigare framkommit rörande Wennerström.

I mitten av augusti 1946 företog Wennerström som representant för svenska flygvapnet ett officiellt studiebesök vid flyguppvisningar i Sovjetunionen.

Vid ärendets bedömning har två promemorior, som Wennerström författat och framlagt för militära myndigheter, kommit att spela viss roll genom att innehållet i dessa kunde anses tyda på att Wennerström haft illegala förbindelser åt sovjetiskt håll. Den ena promemorian, daterad den 29 augusti 1946, handlar om möjligheterna att införskaffa underrättelser från Sovjetunionen. Den andra promemorian, som i detta sammanhang blivit mest uppmärksammas, är dagtecknad den 8 augusti 1947 och rubricerad: »Konfidentiella uppgifter rörande militär rysk underrättelseverksamhet av legal natur i Sverige».

Till statspolisen meddelades i juni 1947 att Wennerström hade mycket livlig kontakt med biträdande flygattachén Rybatchenkov på ryska beskickningen. Det ansågs dock tveksamt, huruvida detta med hänsyn till Wennerströms tjänstgöringsförhållanden under denna tid skulle kunna betraktas såsom något anmärkningsvärt.

3. Moskvatiden

Den 21 januari 1949 utnämndes Wennerström till flygattaché i Moskva. Nämnden ingår ej på de överväganden, som i detta sammanhang må ha ägt rum rörande Wennerströms pålitlighet och lämplighet för uppdraget utan vill endast konstatera att det, såvitt man vet, ej i samband med utnämningen framförts några misstankar till den dåvarande försvarsministern och för övrigt ej heller till dåvarande ÖB eller chefen för flygvapnet.

Wennerströms förordnande som flygattaché i Moskva varade till och med utgången av mars 1952. Under denna tid tjänstgjorde Wennerström vissa perioder i Sverige, mestadels vid försvarsstabens. Den 1 april 1951 hade han blivit överste i flygvapnet.

Enligt de uppgifter som Wennerström lämnat under förundersökningen var det på hösten 1948, som han första gången invecklade sig i spioneri mot Sverige för sovjetisk räkning. Under tiden i Moskva utvecklades hans

verksamhet ytterligare; denna skulle huvudsakligen ha varit riktad mot USA och NATO, ehuru även röjdes svenska hemligheter,

(två rader uteslutna)

Under Moskvatiden torde intet ha framkommit till svenska myndigheter, som varslade om Wennerströms verksamhet för rysk räkning.

4. Washingtontiden

Från och med den 1 april 1952 utnämndes Wennerström till flygattaché i Washington, dit han flyttade vid månadsskiftet mars—april. Några överväganden rörande Wennerströms pålitlighet synes ej ha företagits i samband med beslutet om förflyttningen. I vart fall har ingenting framkommit, som tyder på att dåvarande försvarsministern Torsten Nilsson skulle fått del av några misstankar mot Wennerström.

Wennerströms tjänstgöring i Washington, varunder han från och med den 1 februari 1953 var ackrediterad även i Ottawa, pågick till den 10 juni 1957. Under denna tid framkom intet annat av intresse än att det i september 1954 kommit till statspolisens kännedom, att en svensk överste — som man på goda grunder ansåg vara Wennerström — hade förbindelser med Förbundet Sverige-Sovjetunionen och bland annat dit uttryckt önskemålet att ej få publikationen »Nyheter från Sovjetunionen» eller annat upplysningsmaterial sänt till sig i USA under kommenderingen på svenska ambassaden. Saken rapporterades till sektion II i försvarsstaben, som i skrivelse den 27 september 1954, undertecknad av dåvarande kommendören Holger Henning, till statspolisen meddelade, att »vad i ärendet nu förevarit låter sig förklaras av Wennerströms tidigare militära tjänstgöring, varför några åtgärder icke synas påkallade».

Wennerström har uppgett, att han under Washingtontiden för sovjetisk räkning bedrev en omfattande, i huvudsak mot USA riktad underrättelseverksamhet. Enligt vad Wennerström medgivit utlämnade han under denna tid även vissa uppgifter avseende svenska hemliga förhållanden.

(tre rader uteslutna)

Wennerström har påstått, att han under Washingtontiden utförde två — uppenbarligen mindre kvalificerade — underrättelseuppdrag för USA, riktade mot Sovjet, liksom att han för övrigt även under Moskvatiden skulle ha verkställt ett par dylika uppdrag.

5. Wennerström återvänder till Sverige

Den 21 juni 1957 inträdde Wennerström efter återkomst till Sverige i tjänst på flygstaben. Tjänstgöringen där var emellertid tillfällig och avsikten var — enligt vad som brevlades avhandlats mellan chefen för flygstaben och

Wennerström redan då denne var kvar i Washington — att Wennerström den 1 oktober 1957 skulle tillträda befattningen som chef för flygsektionen i försvarets kommandoexpedition (FKE). Så skedde även.

Wennerströms placering på FKE såsom chef för dess flygsektion beslöts genom en generalorder den 26 april 1957, undertecknad av statsrådet Sven Andersson, vilken den 23 mars 1957 tillträtt såsom försvarsminister. I praktiken synes dock Wennerströms kommendering till FKE ha varit bestämd under statsrådet Nilssons tid som försvarsminister. Utrikesminister Nilsson har sagt till undersökningskommissionen, att han under sin tid som försvarsminister visste, att Wennerström skulle till FKE. Förslaget om Wennerströms placering på FKE var undertecknat av generallöjtnant Axel Ljungdahl. Denne har förklarat, att han ej förrän efter gripandet hört talas om misstankarna mot Wennerström. Såväl utrikesministern som statsrådet Andersson har förklarat, att de våren 1957 ej heller hört talas om misstankarna mot Wennerström. Intet har framkommit, som ger anledning ifrågasätta riktigheten härav.

Under Wennerströms tid som sektionschef var generalmajor Carl Årmann chef för FKE fram till den 1 oktober 1960, då den nuvarande chefen, konteramiral Henning, tillträdde.

En tid efter det Wennerström börjat på FKE, fick han i uppdrag att vara föredragande för försvarsministern i robot- och kärnvapenfrågor.

6. Wennerströmärendet får ny aktualitet

År 1958 deltog Wennerström i en militärdelegation till Sovjetunionen.

Troligen under senare delen av 1958 kom kommissarie Otto Danielsson, som redan år 1946 haft kontakt med Wennerströmärendet, att ånyo ägna intresse åt detta. Anledningen härtill har icke kunnat helt klarläggas, vare sig genom Danielssons egna uppgifter eller genom vad eljest framkommit under utredningen.

I slutet av år 1958 fick Danielsson kännedom om ett utbrott av dåligt humör från Wennerströms sida mot en jämställd svensk officer i samband med ett besök i Sverige av en rysk militärdelegation. Då Wennerström vanligen vore balanserad, kunde intermezzot enligt Danielssons mening tyda på att Wennerström råkat »i klorna» på ryssarna och irriterades av dem.

Då Danielsson ånyo började rikta uppmärksamheten mot ärendet Wennerström, kom intresset att i viss utsträckning ägnas den tidigare omnämnda, av Wennerström år 1947 författade promemorian. Danielsson ansåg, att Wennerström ej kunnat skaffa sig den kännedom om rysk under rättelsetjänst, varom promemorian enligt hans mening vittnade, utan att lämna upplysningar i utbyte.

I början av januari 1959 föredrog Danielsson ärendet för statspolisintendenten Georg Thulin och polisintendent Åke Hasselrot.

Härefter tog Danielsson för att få vissa uppgifter kontakt med överstelöjtnant Elof Vingren, som då var chef för armésektionen på FKE men tidigare varit chef för försvarsstabens inrikesavdelning. Vingren förklarade sig dela Danielssons uppfattning om 1947 års promemoria.

På sommaren 1959 föredrog Danielsson Wennerströmärendet för Thulin och Hasselrot i närvaro av polisintendent Nils Andermark samt inrikesavdelningens chef major Filip Grudemark. Det bestämdes, att saken skulle tagas upp med Henning, som vid denna tid var chef för sektion II i försvarsstaben under vilken inrikesavdelningen sorterar.

I början av september 1959 företog försvarsministern samt representanter för försvarsdepartementet och statsutskottet en resa till flygutställningen i Farnborough. Även Wennerström deltog i resan. Under återresan med flyg lämnade Wennerström den 11 september 1959 planet vid en mellanlandning i Amsterdam. Avbrottet i resan kom till statspolisens kännedom. Följande dag företog polisen husrannsakan i Wennerströms tjänsterum.

Statspolisen kände vid denna tid till, att Wennerström år 1958 besökt Öst-Berlin och Spanien.

Den 14 oktober 1959 föredrog Danielsson ärendet Wennerström för Henning i närvaro av Thulin och Hasselrot. Härvid diskuterades innehållet i 1947 års promemoria.

Enligt uppgift föredrogs ärendet — för första gången — inför statspolisintendentens samrådsnämnd den 23 oktober 1959.

7. Telefonkontrollen

På hösten 1959 uppkom fråga om anordnande av telefonkontroll på Wennerström. Härför kräves en framställning av undersökningsledare eller åklagare till rätten.¹ Den 26 oktober föredrogs Wennerströmärendet för stadsfiskalen Werner Ryhninger. Som underlag för den planerade framställningen till Stockholms rådhusrätt om telefonkontroll upprättade Danielsson den 5 november 1959 en särskild promemoria.

¹ Bestämmelser angående telefonkontroll finnes i 27 kap. 16 § rättegångsbalken och 5 § lagen den 21 mars 1952 med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. 27 kap. 16 § första och andra styckena rättegångsbalken innehåller följande:

»Kan någon skäligen misstänkas för brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete två år, och finnes det vara av synnerlig vikt för utredningen, att undersökningsledaren eller åklagaren erhåller del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom, äge rätten meddela tillstånd till deras avhörande. Fråga därom må upptagas allenast av undersökningsledaren eller åklagaren.

Tillstånd skall meddelas att gälla viss tid högst en vecka, från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.»

1952 års lag äger enligt dess § 1 tillämpning vid förundersökning angående bl. a. spioneri och olovlig underrättelseverksamhet (för vilka brott straffminimum är fängelse resp. böter). 5 § första stycket i 1952 års lag har följande lydelse:

»Tillstånd enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken till avhörande av telefonsamtal må meddelas ändå att å brottet kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.»

Tredje stycket i samma paragraf lyder:

»Giltighetstiden för tillstånd till avhörande av telefonsamtal — — — må bestämmas till högst en månad från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.»

Den 10 november 1959 anhöll Ryhninger hos rådhusrätten om telefonkontroll och samma dag bifölls denna framställning. Rådhusrätten förlängde sedan detta beslut månadsvis undan för undan och telefonkontrollen pågick till dess Wennerström greps.

8. Ytterligare samarbete Henning—statspolisen hösten 1959

Den 19 november 1959 ägde ett sammanträffande rum mellan Thulin, Henning och Danielsson beträffande fallet Wennerström. I den av Danielsson upprättade promemorian rörande sammanträdet har antecknats, att Thulin frågat Henning — som då närmast synes ha haft den uppfattningen att misstankarna mot Wennerström var ogrundade — om denne kunde garantera, att saken var klar och om Henning kunde gå i god för Wennerström. Henning svarade, att han givetvis ej kunde lämna en sådan garanti.

I enlighet med ett vid sammanträdet fattat beslut talade därefter Henning med kommandörerna Landqvist och Tham, båda tidigare chefer för sektion II i försvarsstaben, samt generalmajor Westring, som var flygstabschef 1947—1957. Enligt rapporter till statspolisen över dessa samtal bedömde de tillfrågade Wennerström — utifrån av dem då kända fakta — närmast såsom lojal.

B. Fortsättningen av FKE-tiden

9. Försvarsministern underrättas

Statspolisintendent Thulin har uppgivit, att han efter samtalet med Henning den 19 november 1959 betraktade Wennerström som en säkerhetsrisk och ansåg sig böra underrätta försvarsministern. Att den första informationen till försvarsministern skedde alldeles i slutet av år 1959 stödes — förutom av Thulins uppgift och hela den ärendets utveckling, som nyss refererats — även om uppgifter av Hasselrot och Henning. Statsrådet Andersson har emellertid uppgivit, att ärendet anmälts för honom någon gång mellan maj och början av september 1959. Till stöd härför har han åberopat, att han, då han under Farnboroughresan mötte Wennerström tillsammans med riksdagsmännen, gjorde en reflexion för sig själv: »Kan den karl'n verkligen vara en, som man inte kan lita på?»

Det synes dock enligt nämndens mening möjligt, att försvarsministern på denna punkt misstager sig.

Vid Thulins första anmälan för försvarsministern av Wennerströmärendet torde Henning, då chef för sektion II i försvarsstaben, och Årman ha varit närvarande. Thulin skulle enligt föreliggande uppgifter ha berättat fritt, vad han visste om Wennerström. En fullständig föredragning för försvarsministern ägde därefter rum den 4 januari 1960.

10. Föredragningen den 4 januari 1960

Den 4 januari 1960 föredrogs alltså ärendet för försvarsministern. Hasselrot var föredragande och dessutom var Thulin närvarande. Hasselrot har uppgivit: Han lade fram ärendet direkt ur statspolisens akt, vari han till sin ledning lagt in papperslappar. Han använde sig alltså ej av den i och för ansökan om telefonkontroll upprättade promemorian, men försvarsministern fick del av de omständigheter, som fanns där; möjligen blev föredragningen fullständigare än om han följt promemorian.

I telefonkontrollpromemorian har i huvudsak följande omständigheter upptagits:

- a) Wennerströms resor till Moskva och kontakter med beskickningspersonal under krigsåren,
- b) telefonkontrollen vid denna tid och dess resultat i korthet,
- c) 1943 års tre telegram,
- d) promemorian från augusti 1947,
- e) Wennerströms livliga kontakt 1947 med Rybatchenkov,
- f) rapporten om förbindelsen med Föreningen Sverige-Sovjetunionen och försvarsstabens besked härom,
- g) intermezzot i samband med den ryska militärdelegationen jämte Danielssons kommentarer härtill,

h) att en icke informerad person, som ansågs fullt tillförlitlig, spontant framfört bekymmer om Wennerströms pålitlighet och att detta alldeles speciellt aktualiserat ärendet,

i) Amsterdam-intermezzot, samt

j) uppgiften om Wennerströms besök i Öst-Berlin och Spanien år 1958.

Promemorian, som ju hade kommit till användning i samband med framställningen om tillstånd till telefonavlyssning, avslutades med vissa mer allmänna kommentarer. Dessa utmynnade i att Wennerström måste anses skäligen misstänkt för spioneri — alternativt olovlig underrättelseverksamhet — för sovjetrisk räkning.

Vid sammanträdet berördes, att Wennerström innehade uppdrag som föredragande i robot- och kärnvapenfrågor.

11. Försvarsministerns vetskap om telefonkontrollen

För bedömningen av försvarsministerns handläggning av ärendet torde vara av betydelse att söka klargöra, när han fått kännedom om att telefonkontroll utövades beträffande Wennerström. Försvarsministern har vid samtal inför undersökningskommissionen sagt, att det aldrig före Wennerströms anhållande uttryckligen framfördes till honom, att telefonavlyssning ägde rum eller att beslut därom fattats, att han dock, när Wennerströms ekonomi på våren 1961 diskuterades i samband med dennes ansökning till befattningen som expeditionsofficer i flygstaben, förstått att telefonkontroll vid denna tid var anordnad, samt att han ej förrän efter Wennerströms gripande haft kännedom om de lagliga villkoren för att telefonavlyssning skall få komma till stånd.

Thulin, Hasselrot och Henning har förklarat, att de ej kan erinra sig att telefonavlyssningen omnämns för försvarsministern tidigare än vid den av honom angivna tiden. Visserligen har general Årmann uttalat, att telefonkontrollen var på tal inför statsrådet under Årmanns tid som kommandochef, d. v. s. före den 1 oktober 1960. Att döma av senare uppgifter från Årmann är dock hans minnesbilder på denna punkt dunkla. Årmanns utsaga utgör enligt nämndens mening ej tillräckligt skäl för antagande att försvarsministern redan i oktober 1960 fått kännedom om telefonkontrollen.

12. Ärendets utveckling efter den 4 januari 1960

Den 16 februari 1960 spelade Wennerström curling med ryske militärattachén på Djursholms curlingbana. Polisen utövade därvid viss övervakning och hade färdats till platsen i privatbilar, som parkerades mer än 400 meter från curlingbanan och ej kunde ses därifrån. Följande dag gjorde Wennerström hos en kollega på FKE förfrågningar, huruvida sovjetiska ambassadtjänstemän bevakades och uppgav, att han sett två bilar av polistyp vid curlingbanan.

I februari 1960 fick statspolisen veta, att Wennerström uppehöll kon-

takter med en utlänning vid namn Günther Prey, som bedrev internationella krigsmaterielaffärer men möjligen också kunde vara underrättelseman. Under det fortsatta spaningsarbetet kom att observeras, att Wennerström visade anmärkningsvärt stor tjänstvillighet gentemot Prey.

I augusti 1960 erfor statspolisen, att Wennerström sedan slutet av år 1957 eller början av år 1958 någon gång i kvartalet hade besökt försvarstabens utrikesavdelning och där tagit del av erfarenheter angående särskilt amerikansk flygbasering. Denna upplysning omnämndes sedermera i framställningar till rådhusrätten om fortsatt telefonkontroll.

Hösten 1960 fick säkerhetspolisen kännedom om följande: Den 22 september 1960 for Wennerström med båt till Leningrad, varifrån han fortsatte med tåg till Moskva. Wennerströms hustru flög den 28 september till Moskva och fortsatte den 3 oktober därifrån till Paris och vidare till Malaga. Wennerström själv reste den 3 oktober med flyg från Moskva till Stockholm, varifrån han tillsammans med en av sina döttrar fortsatte per flyg till Malaga.

Om nämnda resa till Ryssland hade statspolisen fått kännedom i förväg. Före resan ringde Wennerström sovjetiske militärattachén general Iouchtchenko och bad att denne skulle komma till FKE för att träffa Wennerström, vilken uppmaning generalen åtlödde.

Under tiden från den 4 januari 1960 till våren 1961 erhöll försvarsmistern fortlöpande underrättelser om vad som tilldrog sig i ärendet Wennerström. Han hade överläggningar härom med statspolisen, Årmann och Henning.

Den 1 oktober 1960 blev Årmann avlöst av Henning som chef för FKE och den 15 november 1960 tillträdde överstelöjtnant Ingemar Bondeson efter Vingren tjänsten som chef för armésektionen på FKE och blev samtidigt säkerhetschef i departementet. Bondeson blev först omkring den 1 oktober 1961 invigd i misstankarna mot Wennerström.

13. Wennerström söker befattning i flygstaben

Vid månadsskiftet september—oktober 1961 skulle Wennerström enligt gällande bestämmelser gå i pension. Den 31 mars 1961 utgick ansöknings tiden för en arvodestjänst såsom expeditionsofficer vid flygstaben, närmast avsedd för en pensionerad officer av kaptens eller majors grad. Ur sekretessynpunkt var detta en utomordentligt viktig tjänst, då dess innehavare utan särskild kvittens ägde tillgång till alla hemliga handlingar i flygstaben.

Bland de sökande till tjänsten var Wennerström, som utan tvekan var formellt mest meriterad för tjänsten.

Chefen för flygstaben, generalmajor Stig Norén, som kort dessförinnan fått kännedom om misstankarna, underrättade, så snart han fått veta att Wennerström sökt tjänsten, överstelöjtnant Grudemark härom. Den 26

april 1961 begärde Grudemark hos statspolisen personalkontroll av de sökande till befattningen.

Statspolisen ägde emellertid vid denna tid redan kännedom om att Wennerström sökt tjänsten i flygstaben och förhållandet blev sannolikt i mitten av april 1961 i Hennings närvaro av Thulin anmält för försvarsministern.

Wennerströms ansökan till befattningen i flygstaben kunde föranleda överväganden främst ur två synpunkter. För det första var tjänsten, såsom nyss nämndes, ytterst känslig ur sekretesssynpunkt. För det andra kunde det synas märkligt, att en person i Wennerströms rang och med hans omvitnade sociala ambitioner sökte en tjänst, vilken — som det sagts — »faktiskt var en smula underordnad».

Thulin vände sig till försvarsministern och anhöll om dennes medverkan till att Wennerström ej skulle få tjänsten i flygstaben utan i stället någon annan befattning, där han ej fick tillgång till försvarshemligheter. I anslutning till denna framställning förekom överläggningar inför försvarsministern, där olika förklaringar till Wennerströms ansökan och tänkbara utvägar ur den uppkomna situationen diskuterades. Man synes då allmänt ha ansett, att Wennerström ej borde få den sökta tjänsten. Vid diskussionerna torde ha understrukits — särskilt från Thulins sida — att misstankarna mot Wennerström kunde vara oberättigade och att denne därför ej borde bli lidande på att han ej fick befattningen i flygstaben. Försvarsministern höll med om detta men förklarade sig också, enligt vad han uppgivit, beredd att låta Wennerström bli förbigången. Thulin och Hasselrot har i detta hänseende yttrat, att de ej för spaningsintressets skull verkade för att Wennerström skulle bli kvar i någon ur säkerhets-synpunkt riskabel tjänst.

14. Wennerströms uppgifter om den brottsliga verksamheten under FKE-tiden

Angående sin verksamhet för rysk räkning under FKE-tiden har Wennerström uppgivit: Till en början hade han till huvuduppgift att anskaffa amerikanska tekniska uppgifter av militärt värde — även om de hade betydelse för det svenska försvaret — samt att rapportera om NATO:s organisation och planering. Vid ett sammanträffande, som han hösten 1959 hade i Helsingfors med den ryske general, som alltsedan Moskvatiden varit Wennerströms kontaktman i Sovjetunionen, åtog sig Wennerström sitt första stående uppdrag att utlämna uppgifter om rent svenska förhållanden.

(14 rader uteslutna)

För den mot NATO riktade verksamheten var, enligt Wennerström, särskilt umgänget med den diplomatiska kåren samt semesterresor, bland annat till Spanien 1958 och 1960, av värde.

C. Wennerströms tjänstgöring i utrikesdepartementet

15. Upptakten till UD-uppdraget

På våren eller försommaren 1961 planerade utrikesminister Östen Undén att aktivisera den svenska verksamheten i nedrustningsfrågan inom Förenta Nationerna. För frågans behandling avsåg man att organisera en arbetsgrupp i utrikesdepartementet. Inom arbetsgruppen skulle finnas en militär expert. I maj eller i början av juni 1961 framförde Undén till försvarsministern önskemålet att få tillgång till en språkkunnig officer för detta uppdrag. Uppdraget skulle gälla tills vidare.

Rörande de upplysningar Undén i detta sammanhang lämnade försvarsministern beträffande expertens kommande uppgifter har Undén yttrat följande: Den militäre experten skulle ordna, samla och systematisera materialet i nedrustningsfrågan samt göra en sammanställning så att man kunde se, på vilka punkter stormakternas önskemål och synpunkter sammanföll. Det var ej fråga om någon bestämd punkt inom nedrustningsområdet, utan experten skulle överhuvud hjälpa till att få dessa frågor mer utredda och göra de utredningar, som påkallades.

Försvarsministern har sagt: Den militäre experten skulle enligt utrikesminister Undén biträda i UD med att kartlägga det något förvirrade läget i nedrustningsfrågan. Experten skulle bedöma det militära värdet och konsekvenserna av olika framställda förslag. Vidare skulle han hålla reda på och ordna materialet samt följa utvecklingen i nedrustningsfrågan.

Försvarsministern kom på den tanken, att det kunde vara lämpligt att placera Wennerström på expertuppdraget.

Innan försvarsministern tog kontakt med utrikesminister Undén härom, hade han en överläggning med Thulin i saken. Försvarsministern har om denna överläggning i huvudsak förklarat, att han därvid höll »en liten föreläsning i nedrustningsfrågan» för Thulin samt beskrev Wennerströms tilltänkta uppdrag på det sätt detsamma skildrats av Undén.

Thulin har berättat: Försvarsministern omtalade för honom, att han fått tag på ett uppdrag för Wennerström. Försvarsministern nämnde det militära expertuppdraget i UD samt yttrade: »Där, förstår du, där är han ofarlig.» Dessa ord har etsat sig in i Thulins minne just därför att han kände stor lättnad. Thulin hade även i samrådsnämnden sagt att det arbete, på vilket Wennerström skulle placeras i UD, ansågs vara ofarligt.

Hasselrot har bekräftat, att Thulin efter sammanträffandet med försvarsministern framställde saken för Hasselrot så som nu angivits; i det nya uppdraget skulle alltså Wennerström enligt försvarsministerns mening ej få farliga saker att syssla med.

Försvarsministern har förnekat, att han i detta sammanhang använt ordet ofarlig. Det vore dock möjligt, att Thulin fattat försvarsministerns beskrivning så, att uppdraget var ofarligt med hänsyn till att UD icke hade några svenska försvarshandlingar.

Henning har uppgivit, att försvarsministern beskrivit Wennerströms tilltänkta arbete på UD så, att det skulle bestå i att dels hålla reda på och ordna det mycket omfattande material, som departementet hade på nedrustningssidan, dels följa utvecklingen på nedrustningsfronten och vid behov göra sammanställningar utav materialet härom.

16. Wennerström får UD-uppdraget

Då Thulin icke hade något att erinra, tog försvarsministern kontakt med utrikesminister Undén och föreslog Wennerström till uppdraget. Enligt vad försvarsministern meddelat gav han i samband härmed Undén den upplysningen, att Wennerström var föremål för säkerhetstjänstens uppmärksamhet. Försvarsministern har vidare härom uppgivit: Han sade vid detta tillfälle inte så mycket till Undén, utan förklarade i huvudsak, att Wennerström under kriget kommit i säkerhetspolisens papper. Han berättade inga detaljer och nämnde ej, att Wennerström sökte en tjänst i flygstaben, vilken han ej borde få, samt att detta var skälet för att man ville placera honom i UD. Ej heller omnämndes, att Wennerström — enligt vad försvarsministern vid denna tid förstått — stod under telefonkontroll. Försvarsministern förklarade, att han tog ansvaret för att Wennerström placerades i UD.

Undén har inför undersökningskommissionen yttrat: Då försvarsministern nämnde, att han funnit en man för uppgiften i nedrustningsfrågan, meddelade han även i förtroende, att säkerhetstjänsten hade sin uppmärksamhet riktad på Wennerström. Några skäl för övervakningen angavs ej. Det var endast det faktum, att Wennerström var föremål för övervakning, som meddelades Undén.

Undén har även uppgivit, att han i detta sammanhang frågade, om man skulle informera någon på UD men att han då fick beskedet, att säkerhetspolisen absolut var emot detta. Undén ansåg sig ha svårt att gå emot polisens uppfattning härvidlag.

Omkring den 10 juni erbjöds Wennerström uppdraget som militär expert och accepterade erbjudandet efter ett par dagars betänketid. Han återkallade sedan sin ansökan till befattningen i flygstaben.

17. Wennerström börjar på UD

Utrikesminister Undén hade framställt ett önskemål, att den militäre experten skulle börja sitt arbete på UD redan på sommaren och Wennerström torde redan från månadsskiftet juni—juli 1961 ha övergått till arbetet på UD, ehuru han fram till den 1 oktober formellt kvarstod i sin befattning på kommandoexpeditionen. Wennerström fick till omkring månadsskiftet augusti—september 1962 behålla ett rum i FKE. På UD disponerade Wennerström dessförinnan endast tillfälligt något tjänsterum. Han torde dock ha arbetat med nedrustningsfrågan i bostaden; tjänsterummet på FKE användes endast i ringa utsträckning.

Genom beslut den 30 juni 1961 hade försvarsministern uppdragit åt Wennerström att fr. o. m. den 1 oktober 1961 tills vidare inom försvarsdepartementet biträda med ärenden, som departementschefen överlämnade till honom. Senare uppdrog försvarsministern åt Wennerström att stå till utrikesministerns förfogande för att biträda med handläggning av nedrustningsfrågan.

18. Närmare om UD-uppdraget

Såsom framgår nedan (punkt 33), tillkom först i juni 1962 en skriftlig instruktion, som angav Wennerströms arbetsuppgifter i UD. Dessförinnan torde hans överordnade i UD icke ha preciserat vad som inom nedrustningsfrågans ram ålåg Wennerström.

För nedrustningsfrågans behandling inom UD verkade från sommaren 1961 den tidigare omnämnda arbetsgruppen. Däri ingick — förutom utrikesministern — kabinetssekreterare Leif Belfrage, chefen och biträdande chefen för politiska avdelningen, utrikesråden Sverker Åström och Per Lind, ambassadör Alva Myrdal och Wennerström.

Professor Undén har uppgivit: Det fick framgå vid arbetsgruppens sammanträden vad Wennerström skulle arbeta med. Någon diskussion om arten av hans uppdrag förekom alltså ej; han var helt enkelt militär expert i nedrustningsfrågan. Som sådan skulle han sätta sig in i nedrustningsproblemen samt kunna bedöma och jämföra olika nedrustningsplaner. Det var alltså ett kvalificerat uppdrag.

Till en början synes Wennerström på UD ha gått igenom och satt sig in i det befintliga materialet angående nedrustningsfrågan. Därefter systematiserade han detta material och lade upp det på olika pärmar.

I den nyssnämnda arbetsgruppen fick Wennerström efter hand vissa specificerade uppdrag och i gruppen diskuterades även den plan rörande nedrustningsfrågan, som Undén den 26 oktober 1961 framlade i FN:s generalförsamling.

I december 1961 beslöts, att Sverige skulle delta i nedrustningskonfe-

rensen i Genève, som började i mars 1962. Denna utveckling gjorde nedrustningsspörsmålen till ett löpande ärende inom UD och härigenom förändrades i viss mån Wennerströms arbetsuppgifter. Han fick sålunda följa det aktuella materialet, bearbeta detta samt deltaga i diskussioner om föreliggande frågor och göra vissa utredningar i anslutning härtill. Det var ej meningen, att Wennerström skulle vara aktiv vid övervägandena om utformningen av den allmänna svenska politiken i nedrustningsfrågan. Att döma av ett uttalande av ambassadör Alva Myrdal synes Wennerström ej heller i nämnvärd grad ha yttrat sig i sådana spörsmål.

I nedrustningsdelegationen i Genève skulle ingå en militär representant. Vid ett sammanträde den 8 januari 1962 inför försvarsministern beslöts, att detta uppdrag ej skulle läggas på Wennerström. Härtill torde ha bidragit såväl säkerhetssynpunkter som en uppfattning inom försvarsledningen, att Wennerström ej var kompetent för uppgiften. Generallöjtnant Gustaf Adolf Westring utsågs i stället till militär representant i delegationen. Härigenom uppnåddes, att det ej blev Wennerström, som i dessa angelägenheter förmedlade kontakterna mellan försvarsstaben och UD.

Däremot kom Wennerström under tjänstgöringen i UD på andra sätt i beröring med material från försvarsstaben. Såsom exempel härpå kan nämnas, att Wennerström våren 1963 deltog i en särskild arbetsgrupp, vilken med ambassadör Alva Myrdal såsom ordförande utredde frågan om möjligheterna att genom budgetkontroll utläsa, huruvida utfästa nedrustningsåtgärder verkligen kom till stånd. I arbetsgruppen, vari bland andra ingick representanter för försvarsstaben, tjänstgjorde Wennerström som sekreterare.

I detta sammanhang må anmärkas, att Wennerström under förundersökningen uppgivit, att han — innan nyssnämnda arbetsgrupp organiserades — fick uppdrag genom sin ryske kontaktman att söka verka för att budgetkontrollfrågan togs upp från neutralt håll i Genève samt att han senare till Moskva rapporterat om arbetsgruppens tillsättande och om sin befattning inom gruppen.

Under spaningsarbetet uppkom ofta frågan, huruvida och i vad mån Wennerström hade anledning att för sitt uppdrag i UD införskaffa olika försvarshandlingar.

Rörande Wennerströms behov av dylika handlingar har under kommissionens samtal framkommit i huvudsak följande synpunkter. Wennerström kunde ha anledning att söka skaffa sig kännedom om andra länders krigspotential och styrkeförhållanden samt vapenutvecklingen utomlands. Ifråga om enskilda vapentyper räckte det med kunskaper om vapnets karaktär och verkningsförmåga. Däremot behövde han ej känna till tekniska detaljer eller taga befattning med svenska försvarshandlingar. Det ankom på den militäre representanten i nedrustningsdelegationen och ej på Wennerström att följa, hur olika förslag i nedrustningsfrågan återverkade

på svenska förhållanden. Sverige inköpte dock åtskillig militär materiel från utlandet och Wennerström kunde därför genom att studera beskrivningar och instruktioner, som fanns hos svenska myndigheter, skaffa sig kunskaper om andra länders materiel. Han ägde alltså en naturlig möjlighet att — under motivering att han ville studera utländska militära förhållanden — utfå handlingar av stort sekretessvärde även för Sverige. Personer, som ej var orienterade om misstankarna mot Wennerström, kunde i dylika situationer knappast väntas ifrågasätta det berättigade i motiveringen. Tillika kunde bristande kännedom om gränsdragningen mellan Wennerströms och den militäre representantens i Genève-delegationen uppdrag leda till att Wennerström utfick informationer om svenska förhållanden, som han ej hade behov av för sin UD-tjänst.

19. Händelserna på hösten 1961

Det kom till säkerhetspolisens kännedom, att Wennerström den 28 augusti 1961 hos teletekniska laboratoriet begärt en handling rörande

(en rad utesluten)

Vidare begärde Wennerström den 12 september 1961 per telefon hos flygstabens planeringsavdelning att få låna två hemliga handlingar,

(två rader uteslutna)

Wennerström utfick båda handlingarna.

Vad sålunda inträffat ledde till en skärpning av övervakningen över Wennerström.

Den 14 september 1961 sammanträffade Wennerström med ryske militärattachén Nikolskij.

På försvarsstabens inrikesavdelning studerades andra exemplar av de handlingar Wennerström utfått från flygstaben och den 28 september 1961 anmäldes saken för försvarsministern i närvaro av Thulin, Hasselrot och Henning. Thulin och Hasselrot fick vid sammanträdet otvetydiga besked av såväl försvarsministern som Henning, att Wennerström ej för sitt uppdrag i UD eller eljest hade anledning efterfråga handlingarna. Henning har förklarat, att det som inträffat var en anmärkningsvärd sak och att han liksom försvarsministern vara verkligt betänksam och oroad.

20. Kretsen av informerade vidgas

Ungefär vid månadsskiftet september—oktober 1961 underrättades de nyttiträdande cheferna för försvarsstabens och för sektion II därstädes, generalmajoren Carl Eric Almgren och översten Bo Westin samt — såsom tidigare nämnts — Bondeson om misstankarna mot Wennerström. I anslutning här-

till informerades även tillträdande flygvapenchefen generalmajoren Lage Thunberg. Det kan också redan nu nämnas, att Almgren i början av år 1962 invigde sektionscheferna på försvarsstaben ävensom armé- och marin-stabscheferna. Under hösten 1961 ägde inom försvaret rum viss ytterligare information om misstankarna.

På tillskyndan av Bondeson och Norén vidtogs vissa andra åtgärder för att minska Wennerströms tillgång till hemligt material. Bland annat meddelades till det från och med den 1 juli 1961 inrättade, för försvarsgrenarna gemensamma försvarets bok- och blankettförråd (FBF), att ändringstryck till hemliga publikationer ej skulle sändas till pensionerade officerare. Flygförvaltningens tekniska månadsorienteringar, som Wennerström frågat efter på FKE, tillställdes fr. o. m. december 1961 ej längre FKE.

Telefonkontrollen på Wennerströms bostadstelefon, som man räknat med att slopa i och med att han avgick med pension den 1 oktober, förlängdes på nytt. Sedan Wennerström för sitt arbete åt UD fått ett tjänsterum på kommandoexpeditionen, beviljades den 13 oktober 1961 telefonkontroll även på tjänstetelefonen där.

Det observerades, att Wennerström vid samtal med sin efterträdare, majoren Rolf Westerberg, sökte skaffa sig vissa upplysningar. Med anledning härav invigdes Westerberg i början av januari 1962 i misstankarna.

Någon information ägde ej rum inom UD. Med undantag för tillträdande utrikesministern informerades här icke någon förrän i december 1962. Nämnden återkommer härtill nedan.

21. Wennerström anhåller att få följa forskningen på FOA. Utrikesministern informeras ytterligare

Den 10 oktober 1961 uppsökte Wennerström försvarsministern och anhöll, att en generalorder skulle utfärdas, som gav Wennerström rätt att för sin tjänst i UD följa forskningen på FOA. Wennerström åberopade till stöd för sin anhållan, att han talat med utrikesministern därom.

I anledning av Wennerströms besök talade försvarsministern samma dag med Thulin och uppsökte därefter genast utrikesminister Undén.

Försvarsministern har rörande samtalet med Undén den 10 oktober 1961 uppgivit, att de då hade ordentlig genomgång av fallet Wennerström under ungefär en timmes tid samt att försvarsministern berättade allt han visste om Wennerström och även omnämnde innehållet i de handlingar, som Wennerström tidigare under hösten utfått från flygstaben.

Utrikesminister Undén lämnade vid ett första samtal med undersökningskommissionen uppgifter, som närmast tydde på att det denna gång liksom vid den första kontakten med försvarsministern endast skett en relativt kort information. Vid ett senare, av nämnden påkallat samtal yttrade Undén, att han ej hade någon anledning betvivla, att det vid tillfället på hösten 1961 förekommit den orientering i ärendet, som försvarsministern uppgivit.

Undén förklarade vid sammanträffandet den 10 oktober 1961, att han ej givit Wennerström något direkt uppdrag att följa forskningen på FOA men att Wennerström av samtal hade kunnat fatta som sin uppgift att hos FOA följa upp den senaste vapentekniska utvecklingen.

Kort efter den 10 oktober 1961 hade försvarsministern ett samtal med generaldirektören Martin Fehrm i FOA varvid meddelades, att Wennerström var en säkerhetsrisk och överenskom, att Wennerström, om han önskade något material från FOA, hade att vända sig till Fehrm direkt. Det sistnämnda meddelades Wennerström.

22. Ny beredning inför försvarsministern

Den 31 oktober 1961 hölls en föredragning i ärendet inför försvarsministern, varvid Thulin, Hasselrot och Henning var närvarande. Man gick då igenom och diskuterade ett antal av de omständigheter, som kunde inverka på bedömningen av misstankarna. Sålunda diskuterades, bland annat, Wennerströms förbindelse med Prey och förfrågningen hos teletekniska laboratoriet. Vidare behandlades de förhållandena att Wennerström visat visst intresse dels sommaren 1961 för — såsom saken relaterades — FKE:s evakueringsplanläggning dels i september 1961 för ett samtal på en ambassadmottagning mellan Fehrm och

(en rad utesluten)

Man dryftade även, om Wennerström »i god tro» kunde vilja efterfråga det absolut sista på robotområdet, varvid försvarsministern yttrade, att Wennerströms uppdrag som föredragande i robotärenden otvivelaktigt kunde återopas till stöd härför och att Wennerström var angelägen att göra fullständiga och korrekta föredragningar, varför han kunde tänkas vilja följa upp det senaste för att ej bli svarslös. Beträffande Wennerströms uppdrag på UD sade försvarsministern, att detta gällde avvägningar av olika vapen och vapensystem, offensiva och defensiva.

23. Händelser kring årsskiftet 1961—1962

Genom telefonkontroll fick säkerhetspolisen veta, att Wennerström den 26 november 1961 avsåg att besöka Helsingfors. Besöket rapporterades i efterhand till försvarsministern.

Den 4 januari 1962 uppsökte Wennerström överbefälhavaren general Rapp, för att orientera denne om sitt uppdrag i UD. Enligt vad Rapp uppgivit förklarade Wennerström, att han skulle biträda med Undénplanens fortsatta handläggning och vara rådgivare i nedrustningsfrågor. Wennerström sade sig för uppdraget behöva informationer i skilda avseenden,

bland annat om Sveriges krigsplanläggning, om landets materialfrågor samt om innehållet i utlandsrapporterna till försvarsstaben. Rapp meddelade Wennerström, att denne tjänstevägen via försvarsdepartementet fick begära de handlingar han behövde och att Rapp dessutom ville se en instruktion för Wennerströms uppdrag i departementet, innan han lämnade ut något.

ÖB rapporterade Wennerströms besök till, bland andra, försvarsministern.

24. Försvarets bokförråd

Den 5 februari 1962 anmälde Bondeson i en PM till polisen, att Wennerström från FBF fått tilläggsstryck till en hemlig handling. Bondeson ställde frågorna, hur utsändningen från FBF av hemliga böcker skedde samt om Wennerström fortfarande tilldelades böcker från flygvapnet genom FBF. Den 12 februari 1962 underrättades försvarsstabens inrikesavdelning om innehållet i Bondesons PM ävensom om en kontakt, som Wennerström i december 1961 haft med FBF. Den 20 mars 1962 gjorde major Otto Axelson på försvarsstabens inrikesavdelning ett inspektionsbesök på FBF. Axelson var ej informerad i fallet Wennerström. Besöket gav ej något resultat av intresse i sammanhanget; i vart fall förekom icke — såvitt bekant — någon rapportering från inrikesavdelningen till polisen.

Försvarsministern har uppgivit, att han ej före Wennerströms gripande fick någon upplysning om Wennerströms intresse för FBF. Det har ej framkommit något som motsäger denna uppgift.

25. Hade Wennerström i uppdrag att taga diplomatkontakter i nedrustningsfrågan?

Den 15 februari 1962 hölls ett sammanträde mellan försvarsministern och Thulin. Den senare ville vid detta tillfälle veta, om Wennerström hade uppdrag att utröna den ryska inställningen i nedrustningsfrågan. Wennerström hade nämligen till Bondeson fällt ett yttrande av innebörd, att han hade ett sådant uppdrag. Efter att ha talat med utrikesministern meddelade försvarsministern, att utrikesministern ej ansåg sig ha givit ett dylikt uppdrag, men att frågan berörts vid ett samtal och att Wennerström möjligen kunde ha fattat saken så, att han fått ett uppdrag av sådan innebörd.

Från statspolisens sida gjordes under vintern 1961—1962 ytterligare förfrågningar hos försvarsministern om Wennerströms arbetsuppgifter. Något klart besked fick statspolisen ej; utrikesministern hade på försvarsministerns fråga sagt, att uppgifterna ej ändrats.

26. Wennerström söker låna handlingar i flygstaben

Den 10 mars 1962 träffade Wennerström på en diplomatmottagning översten Wilhelm Wagner, inspektör för luftbevakningen. Det kom då på tal mellan dem, att Wennerström för sitt uppdrag i nedrustningsfrågan kunde behöva taga del av vissa handlingar.

Den 13 mars sökte Wennerström upp Wagner på flygledningen och fick därvid tillstånd att låna två kvalificerat hemliga handlingar,

(två rader uteslutna)

Genom bevakning och därav föranlett ingripande av flygstabschefen, generalmajor Norén, ordnades så, att Wennerström endast på flygstaben fick taga del av handlingarna.

Den 14 mars 1962 höll Wennerström lunch för Nikolskij.

Sistnämnda dag informerades generalerna Rapp och Thunberg om det inträffade. Rapp förbjöd Norén att utlämna handlingarna till Wennerström.

Den 19 mars 1962 återkom Wennerström till flygstaben och ville låna handlingarna, men fick ej tillstånd därtill.

27. Försvarsministern underrättas om Wennerströms besök i flygstaben

Thulin och Hasselrot uppsökte försvarsministern den 15 mars 1962 och redogjorde i Hennings närvaro för Wennerströms besök på flygstaben den 13 mars. Både försvarsministern och Henning blev — enligt vad Hasselrot skrivit i sina minnesanteckningar från denna tid — betänksamma. Thulin föreslog »stor föredragning» i närvaro av försvarsministern och inrikesministern samt eventuellt utrikesministern och riksåklagaren. Försvarsministern var positiv härtill och förklarade, att möjligen även statsministern skulle vara med.

Inför undersökningskommissionen har försvarsministern i anslutning till sammanträdet den 15 mars sagt: Efter händelsen den 13 mars var vi oroade och ansåg läget besvärligt. Försvarsministern fick nu klart för sig, att inrikesministern ej var informerad. Tidigare utgick han från att inrikesdepartementet var underrättat. Försvarsministern och Thulin ansåg, att saken måste lyftas upp på »regeringsplanet». Man överenskom om tid, men det visade sig sedan, att den dag man valt — den 22 mars — sammanföll med Nordiska rådets möte. Följden blev, att endast inrikesministern kom. Försvarsministern hade väntat, att även justitieministern skulle komma.

Redan några dagar före händelsen den 13 mars hade såväl Thulin som stadsfiskalen Werner Ryhninger vidtagit vissa förberedelser för att få tillstånd ett sammanträffande på statsrådsnivå under medverkan av säkerhetspolisen, åklagarmyndigheten och företrädare för försvaret.

28. Sammanträdet den 22 mars 1962

Efter hänvändelse från Thulin till statssekreteraren i inrikesdepartementet Carl Persson deltog inrikesminister Rune Johansson i sammanträdet den 22 mars 1962. Övriga närvarande var försvarsministern, riksåklagaren Emanuel Walberg, statsåklagaren i Stockholm Martin Lundqvist, Ryhninger (föredragande), Thulin, Hasselrot, Henning och Westin. Angående anledningen till sammanträdet har Walberg, Lundqvist, Ryhninger och Hasselrot sagt, att man för att kunna bedöma Wennerströms intresse för hemliga försvarshandlingar önskade få närmare upplysningar om arten av Wennerströms uppdrag i UD. Thulin, Hasselrot och Westin har förklarat, att man velat få till stånd en överläggning med anledning av att rådhusrättens ordförande till åklagaren uttryckt tvekan om förutsättningarna för att fortsätta telefonkontrollen.

Hasselrot förde minnesanteckningar vid sammanträdet. Enligt dessa förekom, bland annat, följande: Försvarsministern förklarade otvetydigt, att Wennerström ej haft anledning att för sitt uppdrag efterfråga hemliga handlingar rörande vissa svenska flygplan. Försvarsministern sade också, att uppdraget i UD ej blivit preciserat, men att det syftade till ett sammanställande av allt material i nedrustningsfrågan. Vidare omnämnde försvarsministern sitt samtal med utrikesministern och slutsatsen därav, att man finge räkna med att Wennerström ansåg sig kunna hävda, att han fått uppdrag att träffa ryssarna. På Ryhningers fråga förklarade såväl försvarsministern som Westin, att de hyste misstankar mot Wennerström. Walberg frågade även, om det som senast inträffat hade skärpt misstankarna, vilket försvarsministern bejakade. Walberg yttrade, att telefonkontrollen då måste fortgå. Både Ryhninger, under föredragningen, och Walberg framhöll det motsägelsefulla i att en man, som av rådhusrätten bedömts skäligen misstänkt för spioneri, försatts i eller kommit att utöva sådan förtroendeställning som Wennerström. Diskussion upptogs om möjligheterna att bryta detta uppdrag. Avslutningsvis gjorde Thulin en reflexion, som bekräftades av försvarsministern, att Wennerström trots allt kunde vara oskyldig och allt ha en naturlig förklaring. Efter invändning av Ryhninger modifierade försvarsministern sitt uttalande därhän, att mycket men inte allt kunde förklaras. På fråga av Ryhninger yttrade försvarsministern, att Wennerström i dagens läge ej kunde åberopa annat uppdrag än utrikesministerns såsom motiv att efterfråga militära handlingar samt att han delade rådhusrättens och åklagarmyndighetens mening, att Wennerström var skäligen misstänkt för spioneri.

Inför undersökningskommissionen har gjorts ytterligare uttalanden om vad som förekom vid detta sammanträde.

Hasselrot har tillfogat, bland annat, att det vid sammankomstens slut förekom diskussion om telefonkontrollen.

Försvarsministern har bland annat sagt, att åklagarsidan uttryckte något slags missnöje över att telefonkontrollen pågått länge och att man ej gjort något för att avlägsna Wennerström från den befattning, där man placerat honom.

Inrikesministern har i fråga om sammanträdet den 22 mars 1962 till undersökningskommissionen yttrat, bland annat: I fråga om Wennerströms arbetsuppgifter på utrikesdepartementet anförde försvarsministern, att dessa i huvudsak skulle omfatta översättningsarbete av militärteknisk art. Försvarsministern bedömde, att Wennerström skulle biträda i militära angelägenheter men att de första uppgifterna var att taga emot material på olika språk, översätta det till svenska och göra det lättillgängligare för dem som skulle syssla med dessa frågor. Thulin uppgav vid sammanträdet, att han ur säkerhetssynpunkt tillstyrkt Wennerströms placering i UD med de från början avsedda arbetsuppgifterna. Wennerström hade nämligen, enligt den uppfattning inrikesministern fick, tagit på sig nya uppgifter. Där- emot fick inrikesministern ej den uppfattningen, att Wennerströms arbete förändrats på grund av ändrade direktiv.

Inrikesministern har vidare yttrat: Vid sammanträdet framgick att det var ett allvarligt ärende med långt gående spaning från polisens sida. Inrikesministern förstod, att telefonkontroll var anordnad. Ryhninger vände sig direkt till försvarsministern och frågade, om det ändå icke var på det sättet, att Wennerström var misstänkt eller skäligen misstänkt. Härtill svarade försvarsministern ja. I efterhand har inrikesministern förstätt, att det var juristens utformning av en fråga, som syftade på lagens förutsättningar för telefonkontroll. En sakuppgift om rådhusrättens beslut om telefonkontroll ingick ej i föredragningen och det var ej heller, vad inrikesministern kan erinra sig, någon diskussion om de juridiska förutsättningarna för telefonkontroll. Ej heller torde försvarsministern med sitt svar ha avsett att bedöma dessa förutsättningar.

Henning har meddelat, att någon av juristerna, troligen Walberg, vid tillfället yttrade något om det märkliga i att på befattningen i UD sätta en person, som stod under telefonkontroll, vilket förutsätter skäligen misstankar.

Ryhninger har uppgivit: Efter föredragningens slut uppläste han orddragant ett uttalande, som han hade antecknat på en lapp, vilken ännu finnes i behåll. Där står följande: »Wennerström har sedan den 10 november 1959 enligt rådhusrättens beslut stått under telefonkontroll och detta beslut har rådhusrätten förlängt varje månad. Han är fortfarande under telefonkontroll till innevarande månads utgång. Rätten har vid varje tillfälle, som förlängning av kontrollen skett, förklarat Wennerström skäligen misstänkt för spioneri. Misstanken mot Wennerström för spioneri har hittills icke eliminerats. Bedömningen av fallet har för åklagarmyndighetens del i viss mån försvärats genom oklarhet angående omfattningen och innebörden av Wennerströms tjänsteupdrag. Avsikten med denna föredragning har varit i första

hand att ge en information angående fallet och vidare att om möjligt åväga-bringa en bedömning av säkerhetsrisken samt omfattningen av Wennerströms tjänsteuppdrag och vilka befogenheter dessa inrymma».

29. Justitieministern underrättas

På initiativ av riksåklagare Walberg ägde den 27 mars 1962 rum en föredragning i Wennerströmärendet inför justitieminister Herman Kling. Ryhninger lämnade då i Walbergs närvaro samma redogörelse som han lämnat den 22 mars. Justitieministern har rörande denna föredragning uttalat: Han vet ej, om telefonkontrollen omnämndes denna gång eller vid nästa föredragning i saken. Den bör dock ha omnämnts redan denna gång. Han var en smula undrande över anledningen till att denna föredragning lämnades honom. Normalt föredrages säkerhetsfrågor för justitieministern endast då det gäller tillstånd till åtal för olovlig underrättelseverksamhet. Delvis av denna anledning ansåg justitieministern, att statsministern borde underrättas. Kanske ville justitieministern också härigenom avlasta sig en del av bördan. Möjligen var det Walberg som kom med förslaget att statsministern skulle underrättas, ty Walberg var bekymrad vid detta tillfälle.

Justitieministern meddelade, enligt vad han förklarar, försvarsministern att avsikten var, att ärendet skulle föredragas för statsministern.

30. Förberedelser göres för beredning inför statsministern

Justitieministern har vidare upplyst, att han härefter frågade statsministern, om denne ville ha en föredragning av ett ärende om en överste, som tjänstgjorde i UD och mot vilken riktats vaga misstankar att han kunde utgöra en säkerhetsrisk. Justitieministern minns ej, om han vid tillfället nämnde Wennerströms namn.

Statsministern har förklarar, att han erinrar sig att justitieministern någon gång under våren 1962 tog upp frågan om föredragning av en säkerhetsfråga, som rörde en högre officer.

Det bestämdes härefter, att föredragning för statsministern skulle äga rum den 9 april 1962. Denna föredragning blev emellertid inställd på grund av Ryhningers sjukdom.

En ny föredragning utsattes härefter till den 13 april 1962. Även denna föredragning blev inställd, denna gång på grund av hinder från statsministerns sida.

Någon ytterligare föredragning för statsministern utsattes ej.

31. Orsaken till att någon beredning inför statsministern ej kom till stånd

Angående anledningen till att någon föredragning för statsministern ej kom till stånd den 13 april 1962 har denne till undersökningskommissionen uppgivit: Det var då en pressande tid och den 13 april var egentligen mer fylld

av göromål än statsministern orkade med. Sålunda förekom den dagen konselj, riksdagssession, överläggningar med partiledarna, föredragning av handelsministern om verkningarna av ett tal, som statsministern hållit året före, och om Europa-frågorna, samtal med utrikesministerns läkare samt filminspelning för Seattle-utställningen. Tyvärr hade statsministern varken den 9 eller 13 april fått den uppfattningen, att det var en mycket allvarlig fråga. Det brukar vara inrikesministern eller Thulin, som anmäler säkerhetsärenden, och statsministern har funderat mycket över att han ej reagerade för att det var justitieministern, som ville anmäla ett sådant ärende och frågade denne något om anledningen härtill. Den omständigheten att justitieministern vid denna tid — då statsministerns beredningar av hälso-skäl minskats rätt kraftigt — begärde föredragning sade naturligtvis, att frågan hade viss vikt, men statsministern anade dock icke, att det var en så betydelsefull sak.

Justitieministern har förklarat, att föredragningen den 13 april inställdes av det skälet, att statsministerns övriga engagemang drog ut på tiden.

Angående spørsmålet varför det ej senare kom till stånd någon föredragning för statsministern har denne tillagt, att han ej kunde svara på varför ny föredragningstid ej blivit bestämd.

Justitieministern har yttrat: Veckan efter den 13 april 1962 var påskveckan. Han var bortrest över påsken och återkom den 24 april. Den 27 april för justitieministern till USA och återvände därifrån den 10 maj 1962. Anledningen till att justitieministern ej därefter tog upp saken med statsministern var troligen, att det hela var så vagt, att justitieministern ej lade saken på minnet.

Tillfrågad i anledning av sistnämnda yttrande har Walberg förklarat, att han ej skulle vilja uttrycka det så svagt som att misstankarna vid denna tid var »vaga»; på samma sätt som försvarsministern tidigare hade justitieministern vitsordat att misstankarna förstärkts under tiden före mars 1962.

Försvarsministern har uppgivit, att han fick veta, att ett sammanträde blev utsatt i och för statsministerns informering i saken; att sammanträdet ej kom till stånd lämnades däremot ingen upplysning om. Justitieministern har bekräftat, att han troligen ej givit försvarsministern något meddelande härom.

32. Frågan om militär information till Wennerström för UD-uppdraget

Den 21 mars 1962 hade Wennerström inställt sig hos Henning och framlagt ett av honom själv uppgjort förslag till generalorder, enligt vilken han skulle efter överbefälhavarens närmare bestämmande erhålla för uppdraget i UD »erforderliga militära informationer, främst avseende den senaste internationella utvecklingen inom strategi, vapenteknik och organisation». Förslaget var försett med en utsändningslista, upptagande bland annat »förvaltningarna».

Någon gång på våren 1962 synes på militärt håll ha uppkommit tanken att genom en generalorder kanalisera tillhandahållandet av all militär information till Wennerström till en enda befattningshavare, nämligen chefen för sektion II i försvarsstaben, överste Westin. Härigenom skulle man kunna avskärma Wennerström från försvarshemligheter och vinna att Wennerström anvisades endast en väg för hemliga informationer.

En överläggning angående en dylik generalorder ägde den 11 april 1962 rum mellan Henning och Hasselrot.

Henning uppsökte general Rapp för att få råd i saken. Rapp vidhöll därvid sin tidigare uttalade mening, att han ej kunde bestämma angående Wennerströms rätt till hemligt material utan tillgång till en instruktion rörande Wennerströms uppdrag.

Den 14 maj 1962 fick Wennerström företräde hos Rapp och förelade denne ett av honom själv utarbetat förslag till instruktion. Förslaget innehöll synnerligen vidsträckta befogenheter för Wennerström att få hemliga informationer, även om svenska militära förhållanden. Rapp gjorde under Wennerströms besök vissa erinringar mot Wennerströms instruktionsförslag. Wennerström åberopade, att förslaget uppvisats för kabinetssekreterare Leif Belfrage och utrikesrådet Sverker Åström.

33. Instruktionen

Westin har uppgivit, att han fick uppdrag av generalmajor Almgren att skriva en instruktion för Wennerström och få den godkänd i UD. Han upptog då saken med vederbörande tjänstemän i UD. Härvid uppstod vissa svårigheter av det skälet, att departementets företrädare ej kände till misstankarna mot Wennerström och därför hade svårt att förstå behovet av en instruktion.

Överläggningar hölls mellan representanter för försvarsstaben och utrikesdepartementet. Vid sammanträde på UD mellan Åström, byråchefen Wilhelm Wachtmeister, förste sekreteraren Per-Urban Hjärne samt Almgren och Westin fastställdes en instruktion för Wennerström. Instruktionen upptogs i en PM, dagtecknad den 15 juni 1962. Såvitt här är av intresse innehåller denna PM följande:

»2. På basis av vunna erfarenheter bör i nedrustningsspörsmålets nuvarande läge följande ankomma på Wennerström, nämligen

att inom utrikesdepartementet biträda vid handläggningen av nedrustningsärenden;

att kontinuerligt följa och studera den internationella utvecklingen inom nedrustningsområde;

att hålla de informationer, som har betydelse för det aktuella nedrustningsläget, överskådligt samlade och bearbetade;

att följa den internationella militära och militärtekniska utvecklingen i den mån den kan ha betydelse för olika nedrustningsförslag. Härvid bör främst NATO- och Warszawapaktsstaternas militära resurser ägnas uppmärksamhet, bl. a. i vad

avser styrke- och beredskapsförhållanden, baser, allmän inriktning vid avvägning av stridskrafterna, kärnvapenresurser, robot- och antirobotvapen samt rymdforskning.»

34. Generalordern den 27 juni 1962

Med skrivelse den 18 juni 1962, undertecknad av Åström, översändes promemorian till FKE med anhållan, att »erforderlig generalorder måtte utfärdas i syfte att möjliggöra för Wennerström att få tillgång till de handlingar, som må bedömas erforderliga för fullgörande av hans uppdrag».

Den 27 juni 1962 utfärdades härefter en till överbefälhavaren ställd generalorder av följande lydelse:

»Delgivning av informationer

Överste *Wennerström*, FV res, som ställts till ministerns för utrikes ärendena förfogande för att biträda med handhavande av nedrustningsfrågan, må enligt överbefälhavarens närmare bestämmande genom försvarsstaben erhålla för uppdraget erforderliga informationer.»

Generalordern är undertecknad av försvarsministern med kontrasignation av Henning. Enligt avsändningslistan tillställdes ordern — förutom överbefälhavaren — UD, försvarsdepartementet, försvarsstaben, arméstaben, marinstaben, flygstaben och FOA.

Generalordern följdes den 5 juli av en försvarsstabsorder, vari bestämdes, att Wennerström skulle meddelas erforderliga informationer av chefen för sektion II.

35. Försvarsministern och Undén om generalordern

Nämnden upptager närmast vissa omständigheter i samband med instruktionen och generalordern, som har betydelse för bedömning av statsrådets handläggning.

Försvarsministern deltog, enligt vad han uppgivit, i de överväganden och överläggningar, som ledde fram till instruktionen och generalordern. Han har i anslutning härtill jämväl förklarat, att han deltog i diskussioner om att få en bestämd ordning för Wennerströms tillgång till handlingar men ej om instruktionens innehåll och utformning, att han aldrig såg instruktionen eller något förslag till instruktion förrän efter Wennerströms gripande, samt att instruktionens innehåll ej särskilt bra överensstämmer med den uppfattning man hade om Wennerströms uppgifter, då han placerades i UD.

Professor Undén, som var sjukledig från början av april till och med maj 1962, har uppgivit, att han under sin tid som utrikesminister ej tagit del av instruktionen.

36. Avsändningslistan

Såsom nämnts upptog det förslag till generalorder, som Wennerström den 21 mars 1962 förelade Henning, att ordern skulle expedieras även till »förvaltningarna». Avsändningslistan för generalordern den 27 juni 1962 upptog ingen motsvarighet härtill. Ordern tillställdes alltså ej försvarets civilförvaltning. Under den tid Wennerström tjänstgjorde i UD sorterade FBF under nämnda förvaltning och generalordern nådde därför ej heller FBF. Enligt vad man numera vet, lånade Wennerström under UD-tiden — även efter juni 1962 — på FBF flera hemliga handlingar, en del av synnerlig betydelse för krigsmakten.

I anledning av frågor som i detta sammanhang ställts till försvarsministern har denne sagt: Han är ansvarig för allt som står på en generalorder, även den därå tecknade avsändningslistan. Genom tämligen täta kontakter med Westin kunde försvarsministern följa ärendets utveckling. Han kände till den omorganisation av FBF, som skedde 1961, men var ej informerad om omfattningen av hemliga handlingar där. Han fick ingen rapport om att Wennerström besökte FBF.

37. Det fortsatta spaningsarbetet

Under spaningsarbetet hade Wennerströms ekonomi fortgående ägnats viss uppmärksamhet i syfte att söka utröna, huruvida familjens livsföring tydde på inkomster från »främmande» håll. Om dessa undersökningar torde ha influtit uppgifter i föredragningarna i ärendet. (Jämför t. ex. B 11 ovan samt vid 39 nedan.) På sommaren 1962 sammanställdes hos polisen uppgifterna om makarna Wennerströms ekonomi i en PM.

Såsom tidigare nämnts fick Wennerström ungefär vid månadsskiftet augusti—september 1962 tjänsterum i försvarsdepartementets lokaler på Fredsgatan 10. Den 5 oktober beviljade rådhusrätten telefonkontroll på det nya tjänsterummet.

I augusti 1962 och senare observerade statspolisen, att Wennerström flera gånger sammanträffade med förste sekreteraren på Sovjetambassaden Baranovski, vilken officiellt sysslade med nedrustningsfrågor.

(en rad utesluten)

Wennerströms ifrågavarande förbindelse omnämndes för försvarsministern den 24 oktober 1962.

Den 12 september 1962 erfor polisen, att Wennerström hade en radiomottagare av ovanligt slag, särskilt lämpad för kortvågsmottagning och mottagning av telegrafi. Den 11 december 1962 avlyssnades ett samtal varvid framkom, att Wennerström hade »världens underligaste radio; det går inte

att få in någonting annat än vad det nu var, bara för att han skall få upp Ryssland eller vad det var. Bara man kommer i närheten av radion, ropar han: Nää».

38. Utrikesminister Nilsson underrättas

Den 20 september 1962 efterträddes Undén som utrikesminister av Torsten Nilsson. Kort dessförinnan hade försvarsministern upplyst statsrådet Nilsson, att Wennerström var föremål för statspolisens uppmärksamhet. Statsrådet Nilsson fick härvid en orientering i saken och ombads att ej informera sina blivande medarbetare på UD. Rörande nämnda orientering har försvarsministern sagt, att det var ett långt samtal, då han nog talade om allt han visste om fallet Wennerström. Utrikesminister Nilsson har betecknat denna information som en kort redogörelse för fallet. Försvarsministern berörde sålunda, enligt herr Nilsson, rent allmänt att vissa besvärigheter skulle möta i UD samt återgav endast i vaga vändningar vad Wennerström skulle ha gjort sig skyldig till; telefonkontrollen omnämndes ej. Utrikesminister Nilsson tyckte, att »det hela verkade till ytterlighet vagt», när försvarsministern lämnade redogörelsen.

39. Ny föredragning inför försvarsministern

Den 24 oktober 1962 ägde en beredning rum inför försvarsministern i närvaro av Thulin och polisintendenten Per-Gunnar Vinge, som den 1 maj 1962 efterträtt Hasselrot, samt Henning och Westin. Enligt anteckningar av Vinge berördes vid sammanträdet Wennerströms ekonomi, hans livliga ambassadförbindelser, ett möte mellan Wennerström och Baranovski samt en förfrågan av Wennerström hos en tjänsteman på UD, huruvida han skulle återställa eller förstöra hemliga rapporter, sedan han läst dem.

40. Fullständig föredragning för utrikesminister Nilsson

Sedan — såsom nyss nämndes — utrikesminister Nilsson i viss utsträckning informerats kort före den 20 september 1962, ägde en fullständig föredragning för honom rum den 6 december 1962.

Utrikesminister Nilsson har tillfrågats om anledningen till att han ej lät anordna denna föredragning tidigare. Han yttrade då: Sedan han tillträtt som utrikesminister, hade han till en början att sätta sig in i de nya arbetsuppgifterna samt att taga emot 50—60 beskickningschefer. Han skulle vidare förbereda ett framträdande i FN. Den 18 oktober 1962 avreste han till New York, där han vistades till den 25 eller 26 november 1962 med undantag för en vecka i Sverige under Cuba-krisen. Det utrikespolitiska läget framstod vid denna tid såsom till ytterlighet mera betydelsefullt än de mycket vaga misstankar mot Wennerström, som försvarsministern framfört.

Till föredragningen för utrikesministern den 6 december 1962 hade kabinettssekreterare Belfrage blivit kallad, av allt att döma på utrikesministerns eget initiativ. Dessutom deltog försvarsministern, Henning, Thulin och Vinge, den sistnämnde såsom föredragande. Till ledning för föredragningen hade upprättats en sammanställning av vad dittills förekommit och föredragningen synes ha omfattat de relevanta omständigheterna i ärendet. Vinge har yttrat, att de värderingar statspolisen gjort ej kom fram så tydligt, som man nu efteråt skulle ha önskat.

Enligt de minnesanteckningar Vinge förde från föredragningen hade försvarsministern vid föredragningen yttrat, bland annat: Wennerström hade genom det intresse han visat för ett svenskt flygplan gått utöver sitt uppdrag i nedrustningsfrågan, något som gjort försvarsministern betänksam. Av sitt samtal med Undén före Wennerströms placering i UD hade försvarsministern fått den uppfattningen, att Wennerström ej där skulle komma i beröring med hemliga handlingar. Man hade beräknat, att Wennerström skulle gå igenom en »trave» gamla handlingar i nedrustningsfrågan.

Vid diskussion om Wennerströms tillgång till hemliga handlingar i UD sade Belfrage, enligt Vinges anteckningar, att man ej kunde vara säker på att Wennerström ej hade sådan tillgång. Belfrage har inför undersökningskommissionen tillagt, att nedrustningshandlingarna till övervägande del var av tämligen »ofarlig» karaktär, men att även ganska känsliga handlingar kunde finnas bland det som Wennerström tog del av i samband med nedrustningsfrågan.

Utrikesministern fick under föredragningen besked om att Wennerström stod under telefonkontroll och gjorde efteråt, enligt vad han uppgivit inför kommissionen, den reflexionen, att »han fann det anmärkningsvärt, att man på så vaga grunder kunde råka ut för telefonavlyssning i det här landet».

Mot slutet av sammanträdet diskuterades frågan om möjligheterna att skilja Wennerström från UD-uppdraget. Till något beslut i denna fråga kom man dock ej, utan skulle frågan ytterligare övervägas.

Utrikesministern har till undersökningskommissionen uppgivit, att hans slutsats vid sammanträdet var att fallet var svårbedömt och att det egentligen knappast fanns »några konkreta ting att ta på, som inte kunde anses ha ett naturligt underlag».

Efter sammanträdet överlade utrikesministern med Belfrage och beslöt, att denne skulle inviga utrikesrådet Åström, vilket också skedde samma dag. Utrikesministern har förklarat: Detta skedde trots att Thulin avrått från att flera skulle invigas i misstankarna. Han och Belfrage ansåg möjligheterna att iakttaga Wennerström vara små, om icke Åström informerades. Han hade dock icke mot Thulins avrådande velat underrätta någon ytterligare på UD, t. ex. ambassadör Alva Myrdal, ehuru han ansåg det önskvärt.

41. Wennerströms egna uppgifter om UD-tiden

Rörande UD-uppdraget och sin illegala verksamhet under UD-tiden har Wennerström under förundersökningen uppgivit: Enligt Wennerströms mening var UD-uppdraget ur underrättelsesynpunkt betydligt bättre än tjänstgöring i flygstaben, enär Wennerström — ehuru tillgången till rent svenskt militärt material minskades — från UD fick mycket större utblickar. Anställningen där ökade också hans prestige. Fram till den 1 oktober 1961, medan han kvarstod i FKE, hade han samma tillgång till handlingar där som förut och kunde dessutom under återopande av sin tjänst komplettera dessa utifrån.

(8 rader uteslutna.)

De uppgifter Wennerström behövde för sin underrättelseverksamhet under tiden efter den 1 oktober 1961, då hans förbindelse med FKE i huvudsak upphörde, fick han till stor del automatiskt genom handlingar, som han tog del av i och för sitt arbete på UD. Detta gällde framför allt rapporter från beskickningar och delegationer samt månads- och halvårsrapporter från försvarsstabens underrättelseavdelning. Han utnyttjade vidare möjligheten att låna publikationer på FBF. Hos andra militära myndigheter lyckades han ej komma över värdefullt material i större omfattning; han fann sina möjligheter härutinnan alltmer beskurna.

Enligt Wennerströms egna uppgifter utlämnade han ur nyss angivna källor i huvudsak följande.

(39 rader uteslutna.)

Wennerström har slutligen rörande utlämnandet av underrättelsematerial under UD-tiden sagt, att han till ryssarna rapporterat vissa upplysningar, som han kom över genom sina livliga kontakter med diplomatiska kåren och utländska besökare.

42. Ärendets fortsatta utveckling

Med hänsyn till att ärendets yttre händelseförlopp under sista halvåret före Wennerströms gripande, enligt nämndens sätt att se saken, är av mindre betydelse för bedömande av statsrådets handläggning, anser sig nämnden kunna stanna vid att ge en mycket summarisk redogörelse härvidlag.

Någon av de sista dagarna i februari 1963 lyckades Wennerström av majoren C. F. Schnell — vilken tillfälligt tjänstgjorde såsom chef för sektion

II i försvarsstaben men ej var invigd i misstankarna — få låna en kvalificerat hemlig rapport från inspektören för rikets befästningar. Genom telefonkontrollen fick statspolisen kännedom härom och underrättade försvarsstabens inrikesavdelning. Schnell informerades då och kunde under en förövändning få tillbaka handlingen. I april sökte Wennerström på nytt få låna samma handling, men möttes av avböjande besked.

Under första halvåret 1963 besökte Wennerström flera gånger FKE och ställde då en hel del frågor rörande sekretessbelagda förhållanden. Detta rapporterades av Bondeson och Westerberg till polisen.

Den 1 april 1963 avlöstes Bondeson på FKE av majoren Sven Björck, som då informerades i Wennerströmärendet.

Efter det majoren Axelson i försvarsstabens inrikesavdelning — såsom ovan berörts — den 20 mars 1962 gjort sitt besök på FBF erfors genom telefonkontroll, att Wennerström var i kontakt med FBF den 25 juli och 26 oktober 1962 samt den 19 och 23 februari ävensom den 5 april 1963. Den 8 maj 1963 företog förste kriminalassistent Bror Lindén i statspolisen och kapten Lennart Wahlström vid inrikesavdelningen ett besök på FBF. Härvid blev de betänksamma över mängden av känsligt material där och kontrollens bristfällighet. Lindén och Wahlström gjorde den 6 juni 1963 ett nytt besök på FBF och nämnde då för förrådets chef, kapten A. K. Anderberg, att de ämnade fråga om en låntagare, men redan innan detta skett, förklarade Anderberg, att han förstod, att de åsyftade Wennerström. Vid detta tillfälle fick man veta, att Wennerström lånat ett flertal hemliga publikationer där och att lånen skett under omständigheter i övrigt, som kunde anses stärka misstankarna mot honom.

Ett sammanträffande mellan riksåklagare Walberg och Thulin i början av maj 1963 — varvid Thulin för övrigt förklarade, att han »trots allt innerst inne» trodde Wennerström var oskyldig — ledde till att ärendet för Walberg fick ny aktualitet. Walberg tog kontakt med Ryhninger och de hade en överläggning, varefter de — den 13 maj 1963 — besökte justitieministern, där Ryhninger lämnade en översiktlig redogörelse för vad statspolisen erfarit sedan föregående föredragning för justitieministern.

På fråga av undersökningskommissionen, om det vid detta tillfälle var tal om att underrätta statsministern, har justitieministern svarat, att så ej var fallet; de tre sista veckorna i maj vore årets mest arbetstyngda och den närmaste tiden hade varit fylld av sammanträden och föredragningar.

Under polisens spaningsarbete hade flera gånger ingående diskuterats och undersökts möjligheter att etablera någon kontakt i Wennerströms närhet. Redan i februari 1962 hade övervägts, att polisen skulle närma sig familjen Wennerströms städhjälp, fru Karin Rosén. Med hänsyn till riskerna för spaningsarbetet hade man då avstått från denna tanke. På våren 1963 återkom man härtill och den 16 maj 1963, tog man efter vissa förberedelser kontakt med fru Rosén. Under de följande veckorna fram till Wennerströms

gripande lämnade fru Rosén till polisen ett flertal upplysningar, vilka var av stort värde för utredningen och i hög grad ägnade att ytterligare skärpa och befästa misstankarna mot Wennerström.

Den 12 juni 1963 gjorde Ryhninger en föredragning i ärendet för justitieministern. Ett ingripande bedömdes då vara nära förestående. Härom under rättade justitieministern försvarsministern och utrikesministern. Statsministern var i Italien och inrikesministern var bortrest för dagen.

På kvällen den 19 juni förklarade Ryhninger Wennerström anhållen och på morgonen den 20 juni 1963 greps han på väg till sin arbetsplats.

43. Vissa särskilda uppgifter av Wennerström

Till den bild av Wennerström och hans brottsliga verksamhet, som tecknats här och i andra sammanhang må till slut fogas några ytterligare uppgifter, som Wennerström själv lämnat under förundersökningen: Till en början fick han från sina sovjetiska uppdragsgivare en ersättning å 5 000 »gamla» rubler i månaden. Härav skulle han bestrida sina kostnader för uppdraget, men dessa kostnader var vid denna tid obetydliga. Efter utförandet av ett viktigt uppdrag fick han senare under Moskvatiden rätt att fritt rekvirera de medel han önskade. Utgifterna för uppdraget blev också efter hand större. Under tiden i Washington rekvirerade Wennerström i genomsnitt 750 dollar i månaden, varav cirka 450 dollar gick åt till utgifter. Efter återkomsten till Stockholm rekvirerade han medel i den omfattningen, att det efter avdrag för utlägg återstod ungefär 1 000 kronor i månaden för hans egen del. Bland utgifterna för uppdraget inräknade han såväl kostnaderna för den ena av de båda bilar, som han höll, som även gåvor, rena mutor samt semesterresor; han levde vid utlandsresor på en »efter europeiska förhållanden» hög standard. Då Wennerström blev »toppagent», följde därav även att han fick sovjetisk militär grad, i Wennerströms fall generalmajor. Han hade också ett kodnamn: »Örnen». Wennerström tog ej alls ut den ersättning av sin uppdragsgivare, vartill han ägde möjligheter. Härigenom skulle det i stället komma att finnas så mycket mer att ta ut vid den kommande slutliga uppgörelsen. Uppdragsgivaren hade även framhållit, att Wennerström ej genom sin livsföring borde draga till sig uppmärksamhet. Han kunde alltså sägas ha en »fordran» på ersättning hos sina uppdragsgivare och denna ersättning avsåg man att fixera vid ett planerat möte i Wien under 1963. »Att det rör sig om flera hundra tusen är uppenbart». Under Washingtontiden hade Wennerström ett möte i Helsingfors med den ryske uppdragsgivaren. Wennerström fick då lämna passfoto samt fylla i en ansökan om sovjetiskt medborgarskap. Denna ansökan skulle ligga i Moskva, för att Wennerström skulle kunna göras till sovjetmedborgare, om detta var av behovet påkallat. Vid ett besök i Moskva 1960 meddelade uppdragsgivaren att Wennerström tilldelats flera ryska ordnar, som emellertid måste förvaras i Moskva för Wennerströms räkning.

D. Regeringens handläggning av säkerhetsfrågor

I det interpellationssvar, som statsministern den 29 oktober 1963 lämnade angående spioneriaffären Wennerström i riksdagens andra kammare redogjorde han för formerna för regeringens handläggning av säkerhetsfrågor. Till denna redogörelse må här hänvisas. (Se andra kammarens protokoll för den 29 oktober 1963, sid. 4—5.) I första kammaren lämnade statsrådet Sven Andersson ett interpellationssvar, som i sak var likalydande med statsministerns svar. (Se första kammarens protokoll för den 29 oktober 1963, sid. 3—5.) Ytterligare uttalanden från regeringshåll finnes: av statsministern i andra kammarens protokoll för den 29 oktober 1963, sid. 43, 68, 75—76 och 129, av försvarsministern i samma protokoll sid. 120 och 121 samt av inrikesministern i samma protokoll sid. 121—122, ävensom i första kammarens protokoll för samma dag sid. 50—51 och 58. Till dessa uttalanden hänvisas också.

Av de uttalanden som i denna fråga gjorts inför undersökningskommissionen må följande återgivas.

Försvarsministern: Säkerhetsfrågor handlägges inom försvaret på försvarsstabens sektion II/inrikesavdelningen. Dessa frågor kommer till departementschefens kännedom genom FKE och någon gång genom försvarsstabens. Att underrättelse sker direkt från statspolisen är sällsynt och har endast förekommit i Wennerströmärendet och i ytterligare ett par fall. Situationen i försvarsdepartementet är sålunda annorlunda mot i inrikesdepartementet, eftersom försvarsdepartementet kan sägas ha egen säkerhetstjänst. Såvitt försvarsministern kan minnas, har det aldrig förekommit, att han informerat statsministern i något på försvarsdepartementet handlagt säkerhetsärende. Försvarsministern har alltså varit slutinstans för säkerhetsärenden, som rör försvaret, oavsett vilken väg de kommit in till departementet. I fallet Wennerström levde försvarsministern fram till den 15 mars 1962 i den uppfattningen, att inrikesdepartementet kände till fallet. Han hade dock ej trott, att statsministern underrättats den vägen, eftersom han ej kände till den praxis, som rådde i inrikesdepartementet, att regelmässigt underrätta statsministern.

Inrikesministern: Statsministern borde enligt hans mening underrättas i alla sådana till inrikesministern framförda ärenden, som kan sägas vara av säkerhetsnatur. Inrikesministern hade dock ej talat med försvarsministern om att man i inrikesdepartementet gjorde denna redovisning till statsministern. — Genom att Wennerströmärendet redovisats för försvarsministern och ett samarbete mellan militära säkerhetsavdelningen och statspolisen förekom, ansåg inrikesministern, att ärendet tillhörde försvarsde-

partementet. Sedan han blev inrikesminister 1957, tror han, att han en eller två gånger varit med på överläggning i försvarsdepartementet, där information skett i ett säkerhetsärende. Inrikesministern bedömde vid detta eller dessa tillfällen situationen så, att ärendet tillhörde försvarsdepartementet och att regeringen därmed blev underrättad.

Utrikesminister Torsten Nilsson har förklarat, att han under sin tid som försvarsminister betraktade ett säkerhetsfall såsom en intern fråga och att han ej tror, att han i något fall underrättade annan regeringsmedlem här-om; under ifrågavarande tid förekom dock ej något fall, som gällde högre befattningshavare än kapten.

Statssekreterare Carl Persson: Thulin har på fråga uppgivit, att säkerhetsärenden, som rör militär personal, av honom brukat upptagas i försvarsstaben eller försvarsdepartementet. Enligt Thulin är detta en gammal praxis, som utvecklats under beredskapsåren, då antalet militära ärenden var mycket stort. Vid ett tillfälle har inrikesministern och Persson deltagit i en beredning i försvarsdepartementet som berört militär personal. Då ett säkerhetsärende börjat i försvarsdepartementet och inrikesdepartementet senare kopplats in, har Persson bedömt, att ärendet alltjämt tillhört försvarsdepartementet. Anledningen till att man från inrikesdepartementet deltagit i ett dylikt ärende har, såsom Persson uppfattat saken, varit att man, då ärendet tagit en allvarligare vändning, velat ha med det för säkerhetspolisen ansvariga statsrådet.

Tillfrågad i anledning av sistnämnda uttalande vid det av nämnden påkallade samtalet har inrikesministern svarat, att Thulin bedömt Wennerströmärendet så, att försvarsministern varit ansvarigt statsråd, samt i övrigt hänvisat till den praxis, som utvecklats sig.

I fråga om den ordning för handläggning av säkerhetsfall, som nu tillämpas inom regeringen, har försvarsministern — utöver vad som från regeringshall sagts i interpellationsdebatten den 29 oktober 1963 — tillagt, att dessa ärenden numera bedömes av regeringen vid gemensamma beredningar.

E. Sammanfattning

Nämnden har i det föregående givit en koncentrerad framställning av vad i Wennerströmärendet framkommit vid den av juristkommissionen företagna utredningen.

För bedömningen av vad som förevarit och av anledningen till att den brottsliga verksamheten kunnat fortgå under en så förhållandevis lång tid vill nämnden erinra om

att den tjänsteställning och de uppdrag Wennerström innehaft som flygattaché samt på FKE och i UD normalt betraktas förutsätta gott omdöme och pålitlighet,

att Wennerström i sina olika uppdrag haft god tillgång till hemliga handlingar och utan större risk för uppmärksamhet kunnat efterfråga andra dylika handlingar,

att Wennerström före placeringen på UD haft som tjänsteåliggande att hålla kontakt med främmande militär beskickningspersonal,

att misstankarna mot Wennerström till en del varit grundade på ett livligt umgänge med beskickningspersonal jämsides med ett osedvanligt intresse för hemliga handlingar av olika slag utan påtagligt samband med tjänsteuppgifterna, samt

att på grund av nämnda förhållanden ärendets handläggning varit förenat med betydande svårigheter.

Beträffande de i redogörelsen nämnda statsrådets handläggning av eller befattnings med Wennerströmärendet vill nämnden framhålla:

FKE-tiden

1. Försvarsminister Sven Andersson erhöll, troligen i slutet av år 1959, viss information av säkerhetspolisen om misstankarna mot Wennerström. En mera fullständig föredragning i ärendet ägde rum den 4 januari 1960. Utredningen visar att försvarsministern icke i anledning av vad sålunda meddelats honom vidtog några konkreta åtgärder i syfte att begränsa de med Wennerströms anställning på FKE förenade riskerna.

2. En tid efter det att Wennerström år 1957 börjat sin tjänst på FKE fick han av försvarsminister Andersson uppdrag att vara dennes föredragande i robot- och kärnvapenfrågor. Detta uppdrag synes ha försvårat övervakningsarbetet genom att det gav Wennerström en till synes naturlig motivering att efterfråga och taga del av material, som han eljest ej haft behov av i sin tjänst. Uppdraget har icke återkallats.

3. Den 15 november 1960 blev överstelöjtnanten Ingemar Bondeson chef

för armésektionen på FKE och därmed också säkerhetschef inom försvarsdepartementet. Det var därför av stor vikt, att Bondeson hade kännedom om att Wennerström utgjorde en säkerhetsrisk. Bondeson blev dock först omkring den 1 oktober 1961 informerad om misstankarna mot Wennerström.

4. Försvarsministern har uppgivit, att han icke erhållit direkt upplysning om telefonkontrollen men att han på våren 1961 förstått, att telefonavlyssning var anordnad beträffande Wennerström. Med hänsyn till lagens regler om telefonkontroll låg häri en upplysning om misstankarnas styrka, bedömda av domstol. Försvarsministern har förklarat, att han vid ifrågavarande tid ej känt till de legala förutsättningarna för telefonkontroll och att han fick kännedom härom först efter Wennerströms gripande.

UD-tiden

5. Av utredningen framgår att Wennerström, som den 30 september 1961 skulle träda i pension, sökte en ledigförklarad arvodesbefattning som expeditionsofficer i flygstaben. Ansökningen väckte uppmärksamhet, emedan befattningen var avsedd för kapten eller major. Wennerström var formellt överlägsen sina medsökande till tjänsten. Denna bedömdes ge innehavaren obegränsad tillgång till hemliga militära handlingar inom flygstaben och säkerhetspolisen avrådde försvarsministern att förordna Wennerström på denna tjänst. Enligt den ordning som utbildats kunde med honom jämställda officerare vanligen påräkna arvodesbefattningar efter pensioneringen. Annan lämplig tjänst än den ledigförklarade stod ej omedelbart till förfogande för Wennerström. Då utrikesminister Undén efterhört, huruvida försvarsministern kunde ställa till UD:s förfogande en språkkunnig officer som militär expert i nedrustningsfrågan, föreslog försvarsministern, efter att ha orienterat statspolisintendenten, att Wennerström skulle erhålla denna befattning. Såsom framgår ovan under punkt C 15 är försvarsministerns och statspolisintendentens uppfattningar om vad som förekom vid denna orientering ej samstämmiga.

6. Wennerström ansågs vid tjänstgöringen på UD få mindre möjligheter än såsom expeditionsofficer i flygstaben att komma åt militära hemliga handlingar. Han erhöll ej heller automatiskt tillgång till dylika handlingar i samma utsträckning som på FKE. På grund av sin tidigare tjänsteställning och med stöd av uppdraget i UD hade han dock möjligheter att taga del av hemliga handlingar såväl inom UD som från militära myndigheter. Utsiktarna för Wennerström att åtkomma hemligt material inom UD gynnades av reglerna där om personalens rätt att taga del av konfidentiella handlingar. Försvarsministern påtog sig, som han senare förklarat, ansvaret för Wennerströms placering i utrikesdepartementet.

7. Innan Wennerström började tjänstgöra vid UD, fick dåvarande utrikesministern Östen Undén en summarisk information om misstankarna mot

Wennerström. Den 10 oktober 1961 blev härefter Undén av försvarsministern ingående informerad i Wennerströmaffären. Beträffande säkerhetsanordningarna och övervakningen inom UD förekom icke några överläggningar mellan dåvarande utrikesministern och försvarsministern. Genom att säkerhetspolisen avrådde från varje information bland tjänstemännen på UD och utrikesministern följde detta råd, blev övervakningen där i praktiken omöjlig.

8. Kabinettssekreterare Belfrage, som enligt då gällande bestämmelser var säkerhetschef inom UD, underrättades icke under Undéns tid som utrikesminister om Wennerströms egenskap av säkerhetsrisk. Undén har uttalat, att han i sammanhanget ej hade säkerhetschefens befattning i tankarna. Han vidtog ej under sin tid som utrikesminister något som helst försiktighetsmått och granskade ej hur gällande säkerhetsbestämmelser fungerade, därest Wennerström var underrättelseman.

9. Under professor Undéns frånvaro i anledning av FN-uppdrag och sjukdom tjänstgjorde dåvarande statsrådet Sven af Geijerstam som utrikesminister. Undén invigde icke denne i misstankarna mot Wennerström.

10. För att avskärma Wennerström från försvarshemligheter och för att kanalisera de för Wennerströms arbete i UD erforderliga militära informationerna genom en enda befattningshavare utfärdade försvarsministern den 27 juni 1962 en generalorder. Till grund för denna låg en instruktion för Wennerströms arbete i UD, som utfärdades den 15 juni 1962. Tillkomsten av denna komplicerades av att chefen för politiska avdelningen ej var informerad om misstankarna. Först sedan Wennerström gripits tog utrikesminister Undén del av instruktionen. Enligt hans mening har denna givit Wennerström storpolitiska uppgifter, som Undén ej avsett. Som framgår av den tidigare framställningen deltog försvarsministern i de överväganden och de överläggningar, som ledde fram till instruktionen men han tog ej någon befattning med utformningen av instruktionen och tog ej heller del av den.

11. Generalordern den 27 juni 1962 kom delvis att förfela sitt syfte, enär Wennerström — enligt vad man numera vet — även därefter kunde låna viktiga hemliga försvarshandlingar främst på försvarets bok- och blankettförråd (FBF). Generalordern delgavs enligt den därpå tecknade avsändningslistan icke försvarets civilförvaltning och detta medförde, att ej heller FBF, som vid denna tid sorterade under civilförvaltningen, blev underrättat om orderns innehåll.

12. Som framgår av nämndens redogörelse gjorde försvarsministern förfrågan hos utrikesminister Undén vid ett tillfälle, huruvida Wennerström fått dennes uppdrag att följa forskningen på FOA och vid ett annat tillfälle, om Wennerström hade i uppdrag att i nedrustningsfrågan uppehålla kontakter med utländska diplomater. Undén svarade, att han ej givit sådana uppdrag, men att Wennerström vid deras samtal möjligen kunnat få

den uppfattningen, att han fått uppdragen. De missförstånd, som kunnat föreligga hos Wennerström, blev ej undanröjda.

13. Ovissheten om Wennerströms uppdrag i UD vållade svårigheter att bedöma, huruvida Wennerströms önskemål att få tillgång till olika handlingar kunde anses legitima eller ej. Från statspolisens sida framställdes på grund härav flera gånger önskemål till försvarsministern om en precisering av uppdragets omfattning och försvarsministern gjorde i sin tur förfrågningar hos utrikesministern. Dessa förfrågningar ledde ej till ett klarläggande.

14. Sedan Wennerström börjat sin tjänstgöring på UD, inträffade efter hand händelser, som skärpte misstankarna mot honom. Främst avses här händelserna i september 1961 och i mars 1962, vilka enligt försvarsministerns eget uttalande var av oroande karaktär. Vad som inträffade i september 1961 har försvarsministern betecknat som en »vändpunkt» i ärendet för honom. Vid i vart fall två tillfällen övervägdes vid beredningar, om icke Wennerström borde skiljas från UD-uppdraget. Något beslut därom fattades dock ej.

15. Kort före sitt övertagande av utrikesministerposten den 20 september 1962 hade statsrådet Torsten Nilsson blivit orienterad om misstankarna mot Wennerström. En fullständig redogörelse i saken för utrikesministern, som en stor del av hösten vistades utomlands, kom till stånd först den 6 december 1962. I samband härmed underrättades kabinetssekreteraren, tillika säkerhetschef i departementet, samt chefen för politiska avdelningen, däremot icke någon annan i departementet, ej heller nedrustningsdelegationens chef ambassadör Alva Myrdal.

Handläggningen inom regeringen

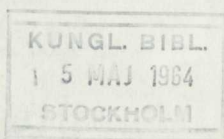
16. Under inrikesdepartementet lyder säkerhetspolisen och inrikesministern är därmed inom regeringen i första hand ansvarig för statspolisens verksamhet och för säkerhetsärenden. Ärendet Wennerström anmäldes av statspolisintendenten till försvarsministern. Av utredningen framgår dock, att inrikesminister Rune Johansson vid en beredning den 22 mars 1962 i närvaro av försvarsministern, riksåklagaren, statsåklagaren, förundersökningsledaren samt höga militärer blev informerad i Wennerströmärendet. Han fick därvid klart för sig, bland annat, att telefonavlyssning ägde rum beträffande Wennerström. Inrikesministern företog icke något i ärendet och ej heller efterhörde han, vare sig hos statspolisen eller hos försvarsministern, ärendets fortsatta utveckling.

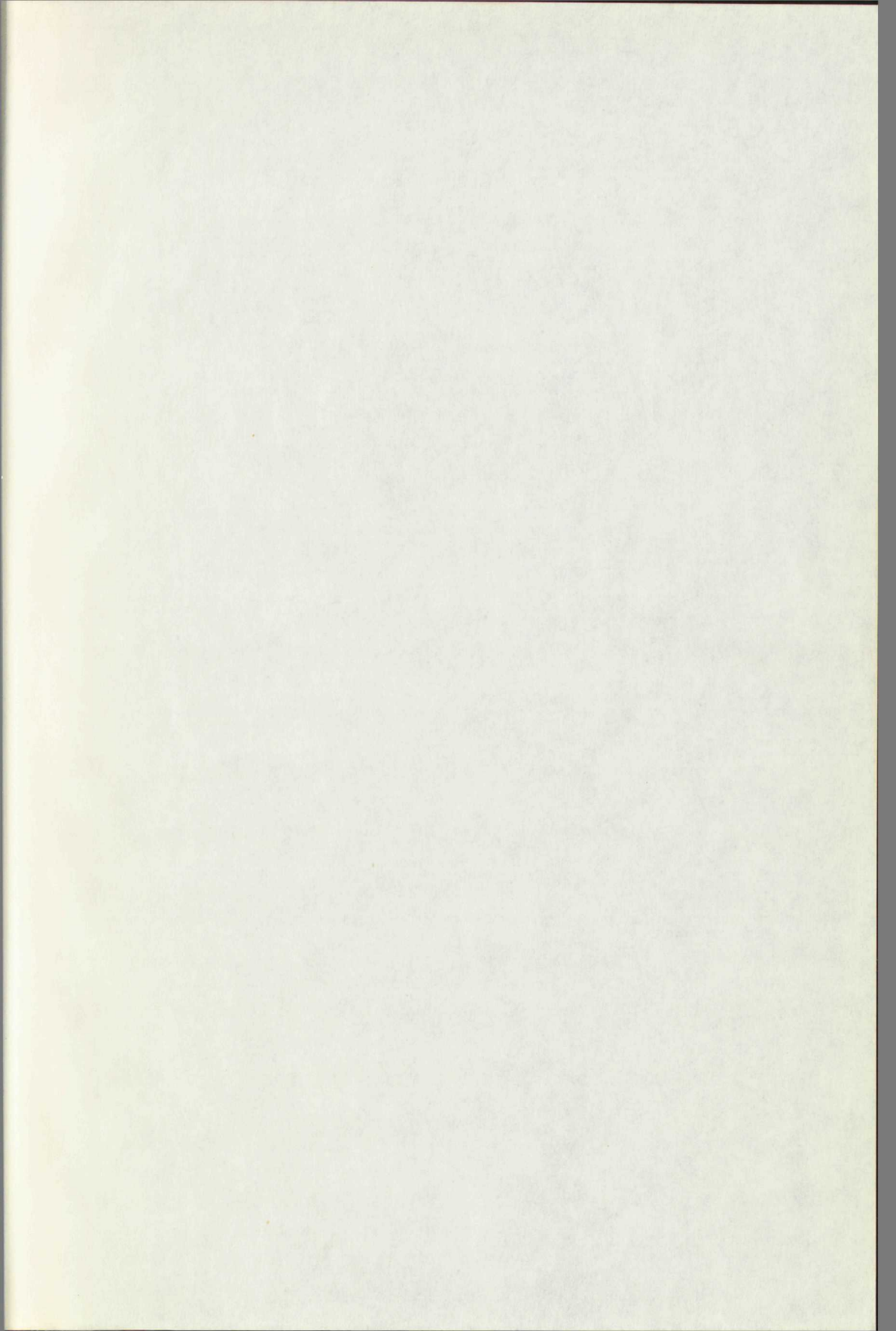
17. Vid ett sammanträde den 27 mars 1962 blev justitieminister Herman Kling informerad om misstankarna mot Wennerström genom en fullständig föredragning av stadsfiskal Ryhninger i närvaro av riksåklagare Walberg. Justitieministern har yttrat, att även telefonkontrollen bör ha nämnts vid detta tillfälle.

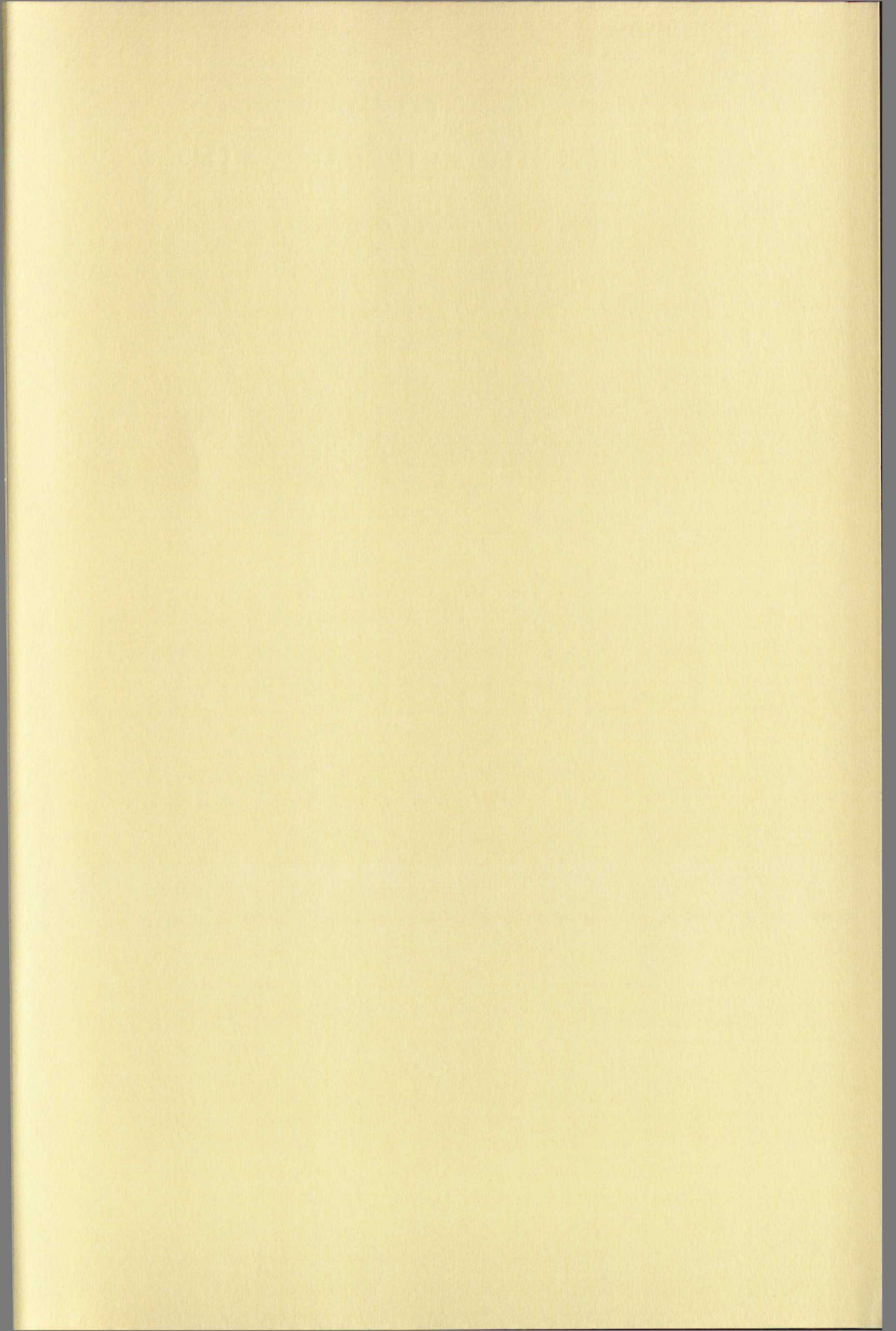
Vid sammanträdet slut förklarade justitieministern, att statsminister Tage Erlander borde informeras, och tid för en beredning inför statsministern blev kort därefter utsatt till den 9 april 1962. Denna föredragning inställdes på grund av Ryhningers sjukdom och ny tid för föredragningen bestämdes till den 13 april 1962. Även denna föredragning inställdes, denna gång på grund av att statsministern blev förhindrad av andra uppgifter. Justitieministern tog därefter ej upp ärendet med statsministern, som själv ej heller senare begärde föredragning i fallet.

18. Av utredningen i Wennerström-ärendet framgår att säkerhetsärenden, som av statspolisens ledning anmälts för fackminister, av inrikesministern förts vidare till statsministern under det att så ej skett med dylika ärenden som anmälts för försvarsministern. Ävenledes har konstaterats, att statspolisintendenten föredragit vissa säkerhetsärenden direkt för statsministern. Föredragningen av säkerhetsärendena har sålunda skett inför olika statsråd. Detta tillvägagångssätt har inneburit, att statsministern ej blivit informerad i alla säkerhetsärenden av vikt. Under interpellationsdebatten den 29—30 oktober 1963 har statsministern medgivit, att det förfaringsätt som tillämpats varit otillfredsställande. Samtidigt meddelade han, att en ny ordning beträffande handläggningen av dessa ärenden inom regeringen hade genomförts.

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsinteckning. [10]
Svensk namnbok 1964. [14]
Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerström-
affären. [15]
Rapport av parlamentariska nämnden i Wenner-
strömmaffären. [17]

Socialdepartementet

Bättre åldringsvård. [5]
Arbetstidsförkortningens verkningar. [9]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1]
2. Indexlån. Del II. [2]
Alkoholreklamen. [6]
Statens skogar och skogsindustrier. [7]

Ecklesiastikdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat III. Religionsfrihet.
[13] IV. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. [16]

Jordbruksdepartementet

Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8]
Älgfrågan. [11]
Veterinärmedicinsk forskning och undervisning.
Del II. [12]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumentupplysning. [4]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]